

PÕHJA-SAKALA VALLA ÜLDPLANEERING

LISAD

Jaanuar 2022

Üldinfo

TÖÖ NIMETUS:	Põhja-Sakala valla üldplaneering
OBJEKTI ASUKOHT:	Viljandimaa, Põhja-Sakala vald
TÖÖ EESMÄRK:	Üldplaneeringu koostamine Viljandimaa Põhja-Sakala vallale
TÖÖ LIIK:	Üldplaneering
TÖÖ TELLIJA:	Põhja-Sakala Vallavalitsus Lembitu pst 42, Suure-Jaani 71502 Põhja-Sakala vald Viljandi maakond
Kontaktisik:	Kaja Notta Planeeringuspetsialist Tel 510 6794 kaja.notta@pohja-sakala.ee
TÖÖ TÄITJA:	Kobras OÜ Registrikood 10171636 Riia 35, 50410 Tartu Tel 730 0310 http://www.kobras.ee
Juhataja:	Urmas Uri Tel 730 0310, 565 9425 urmas@kobras.ee
Projektijuht:	Teele Nigola - maastikuarhitekt-planeerija Tel 730 0310, 518 7602 teele@kobras.ee
Töö koostajad:	Piia Kirsimäe - kartograaf, planeerija Priit Paalo - planeerija Silvia Türkson - planeerija assistent
Konsultandid:	Urmas Uri - geoloog, keskkonnaekspert (KMH0046) Reet Lehtla - maastikuarhitekt-planeerija Noela Kulm - keskkonnaekspert Erki Kõnd - projektijuht, projekterija
Kontrollijad:	Reet Lehtla - maastikuarhitekt-planeerija Ene Kõnd - tehniline kontrollija

Kobras OÜ litsentsid / tegevusload:

1. Keskkonnamõju hindamise tegevuslitsents:
KMH0046 Urmas Uri;
KMH0159 Noela Kulm.
2. Keskkonnamõju strateegilise hindamise juhteksperdid:
Urmas Uri;
Teele Nigola.
3. Muinsuskaitseameti pädevustunnistus PT 606/2012:
Mälestise liigid: ehitismälestis, ajaloomälestis, maailmapärandi objektile asuv ehitis.
Tööde liik: konserveerimise ja restaureerimise projektide koostamine, konserveerimis- ja restaureerimistööde tegevuskavade koostamine maastikuarhitektuuri valdkonnas, muinsuskaitsejärelevalve, planeeringu muinsuskaitse eritingimuste koostamine, uuringud ja uuringu tegevuskavade koostamine.
4. Kutsetunnistused:
  - Volitatud maastikuarhitekt, tase 7, kutsetunnistus nr 142815 – Teele Nigola;
  - Volitatud maastikuarhitekt, tase 7, kutsetunnistus nr 152113 – Kadri Kattai;
  - Volitatud maastikuarhitekt, tase 7, kutsetunnistus nr 155387 – Priit Paalo;
  - Ruumilise keskkonna planeerija, tase 7, kutsetunnistus 109264 – Teele Nigola.

SISUKORD

LISA 1. VALLA ARENGUKAVA STRATEEGILISED ARENGUEESMÄRGID JA ÜLESANDED

NENDE TÄITMISEKS.....	5
LISA 2. PLANEERINGU KOOSTAMISE ALUSED JA LÄHTEMATERJALID.....	6
LISA 3. KSH ARUANNE	6
LISA 4. MÄEERALDISED JA MAARDLAD.....	7
LISA 5. VEEALAD	7
LISA 6. MILJÖÖVÄÄRTUSLIKUD HOONESTUSALAD JA OBJEKTID	12
LISA 7. KULTUURIVÄÄRTUSLIKUD OBJEKTID	17
LISA 8. KAITSTAVAD LOODUSOBJEKTID.....	32
LISA 9. RIIGITEEDE NIMEKIRI.....	40
LISA 10. PUHASTID	40
LISA 11. MAAPARANDUSSÜSTEEMID	42
LISA 12. PÕHJA-SAKALA VALLA ARHEOLOOGIAPÄRAND JA AJALOOLISED LOODUSLIKUD PÜHAPAIGAD.....	53

Lisa 1. Valla arengukava strateegilised arengueesmärgid ja ülesanded nende täitmiseks

Põhja-Sakala valla eesmärgiks on pakkuda kaasaegset elukeskkonda, kus on olemas ettevõtlikkust väärtustav ettevõtluskeskkond, kvaliteetne haridusvõrk, innovaatiline ja kaasav omavalitsus, kõigile vanusegruppidele tuge ja toimetulekut kindlustav sotsiaalhoolekanne ning kaasaegsed terviseedendamise, sportimise ja vaba aja veetmise võimalused.

Valla arenguvision

Õnnelike inimestega, hooliv, kaasav, toimekas ja kaunis vald, kus on rõõm elada.

Arengukavas on sõnastatud seitsme põhilise valdkonna alamvisioonid:

- 1) Valla valitsemine
  - *Usalduslikku koostööd tegev, inimesekeskne, läbipaistev, optimaalse struktuuriga, tasakaalustatud ja valda kui tervikut arvestav vallajuhtimine.*
- 2) Haridus
  - *Vallas võimaldatakse igale lapsele tema arengut toetav kvaliteetne haridus, mis loob eeldused edukaks eneseteostuseks ja elukestvaks õppeks.*
- 3) Noorsootöö ja sport
  - *Vallas on aktiivsed, sportlikud, ettevõtlikud, kultuursed ja kodukohta hindavad noored. Iga valla elanik saab oma vajadustest, huvidest ja eest lähtuvalt aktiivselt osaleda valla spordielus.*
- 4) Kultuur, külaliikumine ja kodanikuühendused
  - *Valla mitmekesine kultuuri-, kogukonna- ja seltsitegevus hoiab kultuuripärandit ja kodukoha traditsioone ning loob head võimalused erinevate vajaduste, huvide ja vanusega elanikele.*
- 5) Sotsiaalne turvalisus ja tervishoid
  - *Vallas on rahulolevad, toimetulevad inimesed, kes väärtustavad tervist ja elavad sotsiaalselt turvalises ning hoolivas kogukonnas.*
- 6) Ettevõtluskeskkond
  - *Tegusad inimesed, kaasaegne taristu ja kvaliteetsed avalikud teenused on muutnud Põhja-Sakala valla hea mainega aktiivse ettevõtlusega piirkonnaks.*
- 7) Taristu ja elukeskkond
  - *Puhta looduse, hea ligipääsetavusega ja arenenud taristuga piirkond võimaldab vallas elada ja töötada.*

Lisa 2. Planeeringu koostamise alused ja lähtematerjalid

- Võhma linna üldplaneering, kehtestatud Võhma Linnavolikogu 23.01.2001 määrusega nr 1;
- Kõpu valla üldplaneering, kehtestatud Kõpu Vallavolikogu 29.06.2006 määrusega nr 5;
- Kõo valla üldplaneering, kehtestatud Kõo Vallavolikogu 12.07.2007 otsus nr 79;
- Suure-Jaani valla üldplaneering, kehtestatud Suure-Jaani Vallavolikogu 27.11.2008 määrusega nr 136;
- Üleriigiline planeering „Eesti 2030+“, kehtestatud Vabariigi Valitsuse 30.08.2012 korraldusega nr 3687;
- Viljandimaa maakonnaplaneering 2030+, kehtestatud riigihalduse ministri 06.04.2018 korraldusega nr 1.1-4/75;
- Viljandimaa arengustrateegia 2035+, heaks kiidetud Põhja-Sakala Vallavolikogu 28.02.2019 otsusega nr 95;
- Soomaa piirkonna teemaplaneering, kehtestatud riigihalduse ministri 09.12.2018 käskkirjaga nr 1.1-4/182;
- Põhja-Sakala valla arengukava 2018-2025, vastu võetud Põhja-Sakala Vallavolikogu 15.10.2018 määrusega nr 56;
- Põhja-Sakala valla jäätmekava 2018-2023, vastu võetud Põhja-Sakala Vallavolikogu 25.10.2018 määrusega nr 58;
- Põhja-Sakala valla jäätmehoolduseeskiri, vastu võetud Põhja-Sakala Vallavolikogu 25.10.2018 määrusega nr 57;
- Kõo valla ühisveevärgi ja -kanalisatsiooni arendamise kava 2017-2030, vastu võetud Kõo Vallavolikogu 23.02.2017 määrusega nr 3;
- Kõpu valla ühisvee ja -kanalisatsiooni arendamise kava 2017-2030, vastu võetud Kõpu Vallavolikogu 10.10.2017 määrusega nr 6;
- Suure-Jaani valla ühisveevärgi ja -kanalisatsiooni arengukava, vastu võetud Suure-Jaani Vallavolikogu 28.02.2012 määrusega nr 77;
- Võhma linna ühisveevärgi ja -kanalisatsiooni arendamise kava 2016-2030, vastu võetud Võhma Linnavolikogu 17.02.2016 määrusega nr 6.

Lisa 3. KSH aruanne

KSH aruanne on esitatud eraldi dokumendina.

Lisa 4. Mäeeraldised ja maardlad

Andmed: Maa-amet, 27.10.2020

MÄEERALDISED			
Aktiivne			
Varu liik	Nimetus	Registrikaardi nr	Kaevandusloa nr
Liiv	Täaksi III liivakarjäär	276	VILM-059
	Laniga liivakarjäär	60	VILM-050
	Metsküla liivakarjäär	949	L.MK/329835
	Murru liivakarjäär	715	VILM-060
	Täaksi liivakarjäär	276	L.MK/334358
Kruus	Õnniste kruusakarjäär	903	VILM-054
Turvas	Napsi turbatootmisala ¹	144	VILM-011
MAA-AINES			
	Nimetus		
	Täaksi II maa-ainese karjäär		

MAARDLAD		
Maavara	Nimetus	Registrikaardi nr
Kruus	Täaksi	276
	Õnniste	903
	Aimla	712
	Täaksi-Vesiveski	259
Turvas	Kallissaare-Lubjaahju	112
	Napsi	144
	Parika	246
	Välgita	567
	Soosaare	116
Liiv	Laniga	60
	Murru	715
	Metsküla	949
	Tohvri	272
Dolokivi	Loopre	400
	Arussaare	877
Savi	Tohvri	181

Lisa 5. Veealad

Andmed: EELIS, 17.12.2018

JÄRVED						
Nimi	Veepeegli pindala (ha)	Valgala pindala (km ²)	Kallasrada (m)	Veekaitsevöönd (m)	EKV (m)	Piiranguvöönd (m)
1. Kuresoo laugas (VEE2073940)	0,8	–	–	10	25	50
2. Parika järv (VEE2074900)	55,2	–	4	10	50	100

¹ Napsi turbatootmisala mäeeraldis jääb Mulgi valda ning teenindusmaa ulatub vähesel määral Põhja-Sakala valla territooriumile.

3. Parika järv (VEE2074920)	28 ha (pindala kokku 28,6 ha)	–	–	10	50	100
4. Parika kolmas järv (VEE2074921)	4,5	–	–	10	25	50
5. Parika teine järv (VEE2074901)	1,3	–	–	10	25	50
6. Pühajärv (Parika Pühajärv) (VEE2074910)	0,6	–	–	10	25	50
7. Suitsna raba laugas (VEE2073960)	1	–	–	10	25	50
8. Suitsna raba laugas (VEE2073950)	1,2	–	–	10	25	50
9. Suuremetsa raba laugas (VEE2089640)	1,4	–	–	10	25	50
10. Suuremetsa raba laugas (VEE2089650)	2,4 ha (pindala kokku 2,5 ha)	–	–	10	25	50
11. Valgeraba laugas (VEE2073920)	1	–	–	10	25	50
12. Valgeraba laugas (VEE2073990)	1,2	–	–	10	25	50
13. Väikejärv (Parika Väikejärv) (VEE2075000)	4,5	–	4	10	25	50
14. Ördi järv (VEE2073930)	6,1	–	4	10	25	50
15. Hommiku paisjärv (VEE2064740)	1,1	–	–	10	25	50
16. Jaska järv (Olustvere Jaska järv) (Jaska paisjärv) (VEE2054510)	1,9	–	–	10	25	50
17. Kerita järv (Kerita paisjärv) (VEE2075920)	5,6	15	4	10	25	50
18. Kildu järv (VEE2073600)	2,4	28	4	10	25	50
19. Kobruvere paisjärv (Kalju paisjärv) (VEE2087130)	1,8	25	4	10	25	50
20. Kurnuvere paisjärv (VEE2054550)	1,6	1	–	10	25	50
21. Kõidama tiik (VEE2054540)	1,4	–	–	10	25	50
22. Kõpu paisjärv (Kõpu keskuse 2 tiiki) (VEE2082870)	1,8	3,3	–	10	25	50

23. Lahmuse järv (VEE2064500)	3,5	34,5	4	10	25	50
24. Lõhavere järv (VEE2064610)	0,6	17	4	10	25	50
25. Nuutre-Kõpu paisjärv (VEE2064710)	3,1	–	–	10	25	50
26. Paistu järv (Paistu paisjärv) (VEE2087120)	0,8	–	4	10	25	50
27. Papioru tiik (Papiroja järv) (VEE2074040)	1,2	1,7	4	10	25	50
28. Pelda järv (Pelda paisjärv) (VEE2054520)	1,1	–	4	10	25	50
29. Poolaka järv (Poolaka paisjärv) (VEE2087180)	1,5	–	–	10	25	50
30. Suure-Jaani paisjärv (VEE2064700)	5,7	10,2	4	10	25	50
31. Tammeveski järv (Tammeveski paisjärv) (VEE2087110)	3,1	–	4	10	25	50
32. Tääksi järv (VEE2074010)	3,6	17,8	4	10	25	50
33. Vanaveski järv (Kõpu Vanaveski järv) (VEE2082850)	0,7	–	4	10	25	50
34. Vastemõisa järv (Vastemõisa paisjärv) (VEE2087150)	4,2	–	4	10	25	50
35. Võlli paisjärv (VEE2064750)	0,5	–	–	10	25	50
36. Engi tiik (VEE2064720)	1,6	1	–	10	25	50
37. Kruusaagu järv (VEE2011490)	4,3	–	–	10	25	50
38. Lubjaahju järv (Tipina veehoidla) (VEE2054560)	11,1	–	–	10	50	100
39. nimetu (VEE2073970)	1,1	–	–	10	25	50
40. nimetu (VEE2064730)	1,2	–	–	10	25	50
41. nimetu (VEE2075010)	0,9	–	–	10	25	50
42. nimetu (VEE2089630)	1	–	–	10	25	50
43. Sillaotsa järv (Vihi Sillaotsa järv)	1,1	1	4	10	25	50

(Sillaotsa paisjärv) (VEE2075930)						
44. Venevere järv (VEE2074950)	2,9	1	–	10	25	50
45. Väike-Lubjaahju järv (VEE2054570)	11,1	1	–	10	50	100
46. Ülde tiik (VEE2074020)	0,7	–	–	10	25	50

– andmed puuduvad

VOOLUVESI						
Nimi	Põhitelje pikkus (km)	Valgala pindala (km ²)	Kallasrada (m)	Veekaitsevöönd (m)	EKV (m)	Piiranguvöönd (m)
Arussaare jõgi (Retla jõgi) (VEE1132300)	17,5	32,3	4	10	50	100
Halliste jõgi (VEE1136000)	92	1890,7	4	10	50	100
Kõpu jõgi (VEE1140900)	69	399,2	4	10	50	100
Lemmjõgi (VEE1143100)	48,8	197,2	4	10	50	100
Navesti jõgi (VEE1131600)	101,6	3004,2	4	10	50	100
Raudna jõgi (VEE1139100)	62,9	1122,5	4	10	50	100
Risti jõgi (VEE1136012)	2,4	–	–	10	25	50
Räpu jõgi (VEE1132500)	20	54,7	4	10	50	100
Saarjõgi (VEE1134700)	38	187,4	4	10	50	100
Tõramaa jõgi (VEE1144000)	21,1	26,4	4	10	50	100
Kabala kraav (VEE1132501)	3,1	–	4	–	–	–
Kihusoo kraav (VEE1131627)	1,5	–	–	–	–	–
Koolikraav (VEE1131635)	0,3	–	–	–	–	–
Kurnuvere kraav (VEE1133501)	1,6	–	–	–	–	–
Kuusemäe kraav (VEE1140907)	0,9	–	–	–	–	–
Kõidama kraav (VEE1134001)	4,1	–	–	–	–	–
Kõo oja (Kõo peakraav) (VEE1131609)	7,9	11,9	–	–	–	–
Madise kraav (VEE1131628)	0,1	–	–	–	–	–
Mesila kraav (VEE1131631)	1	–	–	–	–	–
Märdi kraav (VEE1133701)	0,9	–	–	–	–	–
Nõuassaare kraav (Nõusaare kraav) (VEE1133000)	5,3	16,2	–	–	–	–

Paluküla kraav (VEE1131634)	0,7	–	–	–	–	–
Rääka kraav (VEE1134500)	2,5	3,6	–	–	–	–
Saare kraav (VEE1132902)	0,9	–	–	–	–	–
Savimäe kraav (VEE1143700)	11,4	22,4	–	–	–	–
Soomevere kraav (VEE1132700)	2,8	3,8	–	–	–	–
Turbakraav (VEE1142302)	1,7	–	–	–	–	–
Vahtra kraav (VEE1132301)	0,3	–	–	–	–	–
Veerekraav (VEE1142301)	0,9	–	–	–	–	–
Ördi kraav (VEE1143000)	7,3	20,3	–	–	–	–
Ülessaare kraav (VEE1132901)	1,4	–	–	–	–	–
Adula oja (Piduli oja) (VEE1019800)	10	76,8	4	10	50	100
Allikoja (Allika oja) (VEE1142500)	2	4,6	–	10	25	50
Arjadi oja (VEE1134600)	18,6	52,2	4	10	50	100
Hüpassaare oja (VEE1143900)	8,4	21,3	–	10	25	50
Jaanioja (Kalmetu oja) (VEE1143300)	1,8	1,2	–	10	25	50
Kabila oja (VEE1143200)	4,1	7,6	–	10	25	50
Koolioja (VEE1140906)	5,7	–	–	10	25	50
Kõssa oja (VEE1142400)	6,7	22,6	–	10	25	50
Künnapa oja (Saiga oja) (VEE1132900)	10	11	–	10	25	50
Laane oja (Junsera oja) (VEE1142700)	6,2	7,7	–	10	25	50
Lesti oja (VEE1143500)	5,9	15,3	–	10	25	50
Liiduvere oja (VEE1143400)	12,3	25,1	–	10	50	100
Luha oja (VEE1131629)	7	–	–	10	25	50
Lõhavere oja (VEE1134000)	18,8	49,7	4	10	50	100
Mulgi oja (VEE1139103)	8,2	–	–	10	25	50
Mõrdepera oja (Pääsmaa oja) (VEE1138900)	12,9	52,9	4	10	50	100
Määrasmaa oja (Määrama oja) (VEE1133800)	9,5	13,4	–	10	25	50
Naela oja (VEE1133700)	8,2	17,6	–	10	25	50
Nõmmitsa oja (VEE1135300)	11,9	18,2	–	10	25	50
Nõrga oja (VEE1140600)	4,9	4	–	10	25	50
Oe oja (Parika oja) (VEE1132800)	16,9	98	4	10	50	100
Ojapera oja (Kolga oja) (VEE1142600)	9,9	11,8	–	10	25	50
Paasioja (VEE1131608)	9,1	10,5	–	10	25	50

Paelama oja (VEE1143600)	14,2	37,2	4	10	50	100
Papioru oja (VEE1131630)	4,5	–	–	10	25	50
Pelda oja (Jaska oja) (VEE1133600)	13,8	30,1	4	10	50	100
Pöleniku oja (Räpu oja) (VEE1133400)	6,1	6,9	–	10	25	50
Riimaru oja (Käänuoja) (VEE1138300)	7,8	19,4	–	10	25	50
Roosteoja (VEE1134100)	2,5	3,8	–	10	25	50
Räsna oja (VEE1132000)	14,8	39,3	4	10	50	100
Tipina oja (VEE1133900)	7,9	19,7	–	10	25	50
Toonoja (VEE1135700)	6,3	14,5	–	10	25	50
Tääksi oja (Mädaoja) (VEE1133500)	14,6	59,4	4	10	50	100
Uia oja (VEE1142800)	14,7	48	4	10	50	100
Vaheoja (VEE1020200)	9,2	18,2	–	10	25	50
Vastemõisa oja (VEE1140700)	14,2	27,9	4	10	50	100
Veneoja (Kõrgesilla oja) (VEE1143800)	4,1	2,9	–	10	25	50
Viru oja (Välgita oja) (VEE1018200)	14,6	28,9	4	10	50	100
Ängi oja (VEE1134200)	12,9	13,6	–	10	25	50
Arussaare jõgi (Retla jõgi) (VEE1132300)	17,5	32,3	4	10	50	100

* Täpne valgala pindala info puudub

ALLIKAD	Veekaitsevöönd (m)	EKV (m)	Piiranguvöönd (m)
1. Külaallikas (VEE4710400)	10	25	50
2. (nimi teadmata) (VEE4709700)	10	25	50
3. (nimi teadmata) (VEE4709200)	10	25	50
4. (nimi teadmata) (VEE4709300)	10	25	50
5. (nimi teadmata) (VEE4709400)	10	25	50
6. (nimi teadmata) (VEE4710600)	10	25	50
7. (nimi teadmata) (VEE4709000)	10	25	50
8. (nimi teadmata) (VEE4709600)	10	25	50
9. Olustvere allikas (Olustvere pargi allikas) (VEE4709100)	10	25	50
10. Peedi allikas (VEE4204200)	10	25	50
11. Tääksi allikas (VEE4710500)	10	25	50
12. Uduallikas (VEE4511100)	10	25	50

EELIS (Eesti Looduse Infosüsteem - Keskkonnaregister): Keskkonnaagentuur (04.04.2019)

Lisa 6. Miljöövärtuslikud hoonestusalad ja objektid

Miljöövärtuslikeks hoonestusaladeks on määratud:

- **Suure-Jaani linna vanem osa** – siin ei ole arhitektuurselt väljapaistvaid ehitisi, kuid olemasolev tagasihoidlik hoonestus on suhteliselt esialgsel kujul säilinud nii, nagu see 90-140 aastat tagasi ehitati. Hilisemast ajast ehitisi on väga vähe ja need ei torka eriti silma.
- **Tääksi küla keskus** – tegemist on Olustvere ennesõjaaegse vallakeskusega. Hävinud on rahvamaja, kuid on säilinud endine vallamaja, kool, vesiveski jms hooned. Uuemaid ehitisi on vähe ja need ei kahjusta olemasolevat miljööd oluliselt. Looduslik keskkond koos maalilise ürgoru ja paisjärvega ning säilinud originaalilähedase hoonestusega moodustab kauni külamaastiku, mida on vaja kaitsta kui miljööväärtuslikku ala.
- **Kõpu alevik** – ala jääb kahele poole Viljandi – Kilingi-Nõmme maanteed alates Kõpu – Tõramaa – Jõesuu maantee ristmikust kuni Massamäe tee ristmikuni. Miljööväärtusega ala eesmärgiks on ajaloolise keskuse omapära ja vaadete säilitamine.
- **Olustvere aleviku raudteejaama ümbrus**- miljööväärtusega on osa raudteejaama ümbruse hoonestusest, mis on püstitatud ajavahemikus 1900 kuni 1940. Piirkonna teeb väärtuslikuks mitte niivõrd väärtusliku arhitektuuriga hoonestus, kuivõrd kogu ala koosmõju, mida pole oluliselt kahjustatud uuemate ehitustega. Oluline on säilitada alal paiknev allee ja munakivi sillutis. Jaamahoone ja teenindavad hooned on muinsuskaitse all.

Miljööväärtuslikuks objektiks on määratud:

Sünnikohad

- **Johann Köleri sünnikoht** (Köleri park, Ivaski küla)– olulisel kohal on säilitada sünnikohta viiv allee ning mälestuskivi.
- **Roman Toi sünnikoht** (Kirivere kool, Kõo küla)- Roman Toi oli(helilooja, dirigent, organist ja muusikapedagoog. Tema rikkalikus ja mitmekülgses heliloomingus on nii vokaal- kui ka instrumentaalteoseid, sh palju isamaalise ja vaimuliku sisuga loomingut ning eesti rahvamuusika intonatsioone.
- **Ado Johanson sünnikoht** (Vahemurru, Lemmakõnnu küla)- Ado Johanson oli põllumajandustegelane, põllutööinstruktor ja poliitik.
- **Artur Ekbaumi sünnikoht** (Mapsi-Linda, Supsi küla)- Artur Ekbaum oli põllumajandustegelane, ühiskonnategelane ja pankur.
- **Jaan Rahumaa sünnikoht** (Päästala, Tipu küla)- Jaan Rahumaa oli haabjameister. Jaan Rahumaa sünnikohas on mälestustahvel hoone seinal.
- **Oskar Looritsa sünnikoht** (Tipu tn 17, Kõpu alevik)- Oskar Loorits oli eesti usundiloolane ja folklorist. Sünnikohas asub mälestuskivi.
- **Villem Reimanni sünnikoht** (Pauna, Tipu küla)- Villem Reimann oli kirikuõpetaja ja eesti rahvusliku liikumise üks olulisemaid juhte. Sünnikohta on paigaldatud mälestustahvel hoone seinale.

Kalmistud

- **Kõpu mõisa kalmistu** (Pikasöödi, Supsi küla)- Suure-Kõpu mõisnike Strykide eramatuses paik. Kalmistu rajasid mõisa tollased omanikud tõenäoliselt millalgi 20. sajandi algul, sest esimene matus kalmistul oli 1903. aastal. Kalmistule on arvatavasti maetud neli inimest, see on praegu jäetud maha ja rüüstatud, kuid säilinud on hauatähiseid ja nende osasid.
- **Lellepi talu (Tepre talu) kalmistu** (Lellepi-Ansu, Metsküla)- kalmistu rajas 1934. aastal Lellepi talu maadele taluperemees. Esimesena maetigi 1935. aastal uuele kalmistule taluperemees ise, viimane teadaolev matus oli 2011. aastal. Kalmistul asub ka II maailmasõjas langenud nõukogude sõjameeste mälestusmärk.
- **Arussaare (Kirivere) vana õigeusu kalmistu** (Arussaare Apostliku Õigeusu koguduse maa, Kõo küla)- Kõo mõis andis õigeusu kogudusele 1855. aastal maa, kuhu rajati kalmistu, mis oli kasutuses kuni uue kalmistu rajamiseni 1920. aastal Arussaare õigeusu kiriku kõrvale.
- **Olustvere kalmistu** (Olustvere kalmistu, Reegoldi)

Koolimajad

- **Kõpu kihelkonnakool** (Viljandi mnt 15, Kõpu alevik)- hästi säilinud 19. sajandi kihelkonnakooli hoone (ehitatud 1891). Ehitis on silmapaistev sümbol Kõpu alevikus nii oma eheduse kui ajaloolise tausta poolest, olles mänginud rolli kohalike elanike kultuuritausta ja hariduse kujundamisel. Praegu kasutuses elumajana.
- **Suure-Jaani algkool** (Ilmatari tn 9, Suure-Jaani linn)- aastatel 1939-1940 ehitatud terviklikult säilinud erandliku arhitektuuriga esindustraditsionalistlik moodne algkoolihoone väikelinnas. Hoones asuvad kultuurimaja ja raamatukogu.
- **Tillu-Reinu koolimaja** (Tääksi põhikool, Tääksi küla)- aastatel 1929-31 ehitatud historitsismi mõjutustega traditsionalistlik, kahe kõrvuti asetseva ukseavaga u-kujulise põhiplaaniga koolimaja. Hoones asuvad lasteaed, raamatukogu ja kool.
- **Kõo ministeeriumikool** (Kirivere kool, Kõo küla)- koolimaja on riskülikukujulise põhiplaaniga viilkatusega punastest tellistest 1904 aastal ehitatud hoone. Praegu on vana koolimaja ühendatud moodsate juurdeehitustega hoone paremasse otsa lisatud galerii abil. Eesti Vabariigi ajal muudeti ministeeriumikool Kirivere algkooliks ning Kirivere kool töötab hoones tänaseni.
- **Võhma algkool** (Võhma kool, Soomevere küla)- iseloomulik näide 1930. aastate edumeelsest maakoolimajast. Hoonel on kohalik ehitusajalooline tähtsus. Praegu on hoone kasutuseta, võimalik kasutus oleks elamuna või avaliku asutusena.
- **Reegoldi vallakool** (Keskuse tn 4, Reegoldi küla)- aastatel 1901-1902 ehitatud koolimaja on riskülikukujulise põhiplaaniga viilkatusega kivihoone, millele on nõukogude ajal lisatud 2-poolne mansardkorrus. Praegu kasutuses rahvamaja ja noortekeskusena.

Meiereid

- **Kõpu meierei** (Tipu mnt 1, Kõpu alevik)- 20. sajandi alguse meiereihoone Kõpu aleviku keskses (valminud 1927). Oluline eelkõige kohaliku ajaloo kandjana. Praegu on meierei kasutuses valla teenuskeskusena.
- **Tääksi meierei** (Puhkekeskuse, Tääksi küla)- 1923 ehitatud väike meiereihoone, tüüpiliselt on alumine ja ülemine korrus erineva materjaliga eristatud. Hästi säilinud Tääksi külas kesksel kohal olev hoone. Praegu on kasutuses puhkemajana.
- **Võhma meierei** (Tartu tn 2, Võhma linn)- 20. sajandi alguse (1914) historitsistlike mõjudega meiereihoone. Paikneb nähtaval kohal teederistmikul ja raudteeülesõidu juures ning on oluline kohaajaloo kandja. Osaliselt kasutuses.

Vallamajad

- **Taevere uus vallamaja** (Nurme tn 5, Suure-Jaani linn)- endisest Kase koolimajast (ehitatud 1874) 1933-1935 aastatel vallamajaks ümber ehitatud hoone on praegu kasutuses noortekeskusena.
- **Kõo vallamaja** (Kirivere kool, Kõo küla)- vallamaja paikneb Võhma - Põltsamaa tee ääres Kirivere koolimaja ligidal. Ehitusaasta 1868, ümber- ja juurdeehitus tehti 1931. Vallamaja on riskülikukujulise põhiplaaniga pikk viilkatusega, osalt puit- ja osalt kiviehitus, millel mõlemapoolne mansardkorrus. Vallamajal on esiküljel uhke portikusega keskne sissepääs ning vasakul servas teine, verandaga sissepääs. Kasutuses elumajana.

Raudteejaamad

- **Võhma raudteejaam** (Võhma raudteejaam, Võhma linn)- aastal 1901 ehitatud (juurdeehitus 1926) suhteliselt autentsena säilinud tüüpjaamahoone. Seisukord hea, osaliselt kasutuses.
- **Sürgavere raudteejaam** (Raudteejaama, Sürgavere küla)- erandliku lahendusega jaamahoone valmis 1931. Jaamahoone ehitati tollal uudismaterjalina kasutusele tulnud põlevkivituhktellisest. Juugendliku üldilmega plastiliselt liigendatud poolkelpkatusega ehitise igat külge ilmestab lai trapetsiline katuseviil. Praegu väga halvas seisukorras ja kasutuseta.

Muud

- **Kolhoosi “Kindel Tee“ kontor-klubi** (Sürgavere tee 9, Sürgavere küla)- silmapaistev näide 1960. aastate kolhoosiklubist. Klubihoone valmis 1966 (tüüpprojekt 1961). Hoone arhitektuurne lahendus on mõjutatud 1950. aastate lõpus levinud skandinaavialikust modernismist. Praegu on kasutuses Sürgavere Põllumajandusühistu kontorina ja külaseltsi ruumidena.
- **Elu- ja ärihoone** (Tallinna tn 10, Suure-Jaani linn)- 1911 aastal valminud erandlik näide 20. sajandi alguse väikelinna elamu-ärihoonest. Suure-Jaani peatänaval asuv kitsama fassaadiga tänavale orienteeritud ning pikalt krundisügavusse ulatuv elu-ja ärihoone. Kasutuses elamu-apteegina.

- **Heliloojate Kappide majamuuseum** (Tallinna tn 30, Suure-Jaani linn)- Kappide elu ja loomingut tutvustav muuseum, mille ehitas aastail 1926–1929 Hans Kapp ja mis sai alates 1938. aastast koduks Villem Kapile.
- **Võlli tammepark** (Võlli-Saalu, Võlli küla)- pargis on üle 40 tamme, mis istutatud mõne sündmuse või isiku auks. Istutamist alustas peremees (Mart Kundla) 1983 aastal. Tähelepanuväärseim tamm on mulda pandud 1992. aastal Rootsi kuningliku paari Carl XVI Gustafi ja Silvia Eestis käigu auks. Selle juures on suur kivi kirjaga «Kuninga tamm 1992».
- **Loopre vesiveski ja kalapääs**- vesiveski on rajatud aastal 1886 ning taastatud puhkekülaks. Aastal 2018 rajati Navesti jõe uue kalapääs.
- **Suure-Jaani vana veetorn.**

Soomaa teemaplaneeringus (2018) toodud turismipotentsiaali omavad vaatamisväärsused, mis ei ole riikliku kaitse all:

Vaatamisväärsus ja asukoht	Objekti või koha olukord 2014. aasta seisuga ja ettepanekud täiendavateks tegevusteks
Muuseumid	
Heliloojate Kappide Majamuuseum Suure-Jaani linn	<u>Olemas</u> : sõidutee, parkla, silt objekti nimega. <u>Ettepanekud</u> : täiendavate suunaviitade ja infotahvlite paigaldamine, lahtiolekuaja võimaldamine või külastus eelneval kokkuleppel.
Väike-Männiku Talumuuseum, Soomaa muuseum Endine asukoht Iia küla, Kõpu vald. Hetkel asukoht Kõpu külastuskeskus, Kõpu alev, Kõpu vald	<u>Olemas</u> : sõidutee, parkla, ekspositsioon. <u>Ettepanekud</u> : muuseumi asumine Soomaa rahvuspargi alal, Soomaa etnograafilise ekspositsiooni loomine, eksponaatide täiendamine, täiendavate suunaviitade paigaldamine, muuseumi ekspositsiooni reklaamimine.
Rippsillad	
Karuskose ripsild Sandra küla, Suure-Jaani vald	<u>Olemas</u> : sõidutee, parkla. <u>Ettepanekud</u> : rekonstrueerimine, suunaviitade ja infotahvli paigaldamine.
Muu vaatamisväärsus	
J. Köleri sünnikoht (mälestuskivi) Ivaski küla, Suure-Jaani vald	<u>Olemas</u> : sõidutee, silt objekti nimega. <u>Ettepanekud</u> : täiendavate suunaviitade ja infotahvli paigaldamine, heakorra tagamine.
Tipu Looduskool Tipu küla, Kõpu vald	<u>Olemas</u> : sõidutee, parkla, silt objekti nimega, infotahvlid, erinevad teenused. <u>Ettepanekud</u> : koolimaja rekonstrueerimine, küla-, õppe- ja külastuskompleksi loomine.
Mardu talu ait Tipu küla, Kõpu vald	<u>Olemas</u> : sõidutee, parkla. <u>Ettepanekud</u> : rekonstrueerimine, suunaviitade ja infotahvli paigaldamine, teenuste arendamine, regulaarse lahtiolekuaja võimaldamine või külastus eelneval kokkuleppel, heakorra tagamine.

Pauna talu, Villem Reimani sünnikoht Tipu küla, Kõpu vald	Olemas: juurdepääsutee, infostend. Paikneb Pauna matkaraja ääres, talukompleks eravaldues. Ettepanekud: täiendava suunaviida paigaldamine, heakorra tagamine.
---	--

Lisa 7. Kultuuriväärtuslikud objektid

Andmed: Kultuurimälestiste riiklik register, 17.05.2019

Mälestise nimi	Mälestise liik	Registri nr	Kaitsekorra alus	Kaitsevööndi ulatus	Seisund	Leevendused
1. Pilstvere Laenu-Hoiu ühisuse hoone	ajaloomälestis	27603	Kultuurimälestiseks tunnistamine, kultuurimälestiseks olemise lõpetamine ja kaitsevööndite määramine"		hea	Leevendusi ei tehta.
2. Pilstvere kihelkonnakooli hoone	ajaloomälestis	27601	Kultuuriministri käskkiri 29. juuni 2006 nr 215 (RTL, 07.07.2006, 53, 980)		rahuldav	Lubatud on hooldustööd (eelnevalt kooskõlastada muinsuskaitseinspektoriga)
3. Vabadussõja mälestussammas	ajaloomälestis	27181	"Kultuurimälestiseks tunnistamine"	Vastavalt muinsuskaitseaduse § 95 kohaselt enne 2008. aasta 19. detsembrit ministri määruse või käskkirjaga mälestiseks tunnistatud asja kaitsevöönd on 50 meetri laiune maa-ala mälestise väliskontuurist või piirist	hea	
4. Vabadussõja mälestussammas	ajaloomälestis	27180	Kultuuriministri käskkiri nr 116 (RTL, 2003, 78, 1155)		rahuldav	Leevendusi ei tehta.
5. Vabadussõja mälestussammas	ajaloomälestis	27179	"Kultuurimälestisele kaitsevööndi määramine"	Kultuuriministri käskkiri 21. juuni 2006 nr 208 (RTL, 04.07.2006, 52, 967)	hea	Leevendusi ei tehta.
6. Võhma tuletõrjehoone, 1939.a.	ehitismälestis	14734	"Kultuurimälestiseks tunnistamine"	Vastavalt Muinsuskaitse seaduse § 25 on kaitsevööndiks 50m laiune maa-ala mälestise väliskontuurist või piirist arvates.	rahuldav	Leevendusi ei tehta.

7.	Suure-Jaani õigeusu kirik, 1906.-1908. a	ehitismälestis	14660	"Kultuurimälestiseks tunnistamine" Kultuuriministri 15.12.1997 määrus nr 79, (RTL 1998, 40/41, 191) "Kultuurimälestisele kaitsevööndi määramine" Kultuuriministri käskkiri 21. juuni 2006 nr 208 (RTL, 04.07.2006, 52, 967)	Vastavalt muinsuskaitseaduse § 95 kohaselt enne 2008. aasta 19. detsembrit ministri määruse või käskkirjaga mälestiseks tunnistatud asja kaitsevöönd on 50 meetri laiune maa-ala mälestise väliskontuurist või piirist arvates, kui õigusaktis ei ole määratud teisiti.	restaureerimisel	
8.	Lahmuse mõisa vesiveski, 19. saj	ehitismälestis	14659			hea	
9.	Lahmuse mõisa sigala, 19. saj	ehitismälestis	14658			rahuldav	
10.	Lahmuse mõisa tall, 19. saj I pool	ehitismälestis	14657			avariiline	
11.	Lahmuse mõisa juustumaja, 19. saj	ehitismälestis	14656			hea	
12.	Lahmuse mõisa sepikoda, 19. saj	ehitismälestis	14655			hea	
13.	Lahmuse mõisa tall-tõllakuur, 1846. a	ehitismälestis	14654			hea	
14.	Lahmuse mõisa ait, 1846. a	ehitismälestis	14653			rahuldav	
15.	Lahmuse mõisa allee, 19. saj	ehitismälestis	14652			rahuldav	
16.	Lahmuse mõisa park, 19. saj	ehitismälestis	14651			rahuldav	
17.	Lahmuse mõisa peahoone, 19. saj I pool	ehitismälestis	14650			rahuldav	Leevendusi ei tehta.
18.	Suure-Jaani pastoraadi tall, 19. saj.	ehitismälestis	14649			halb	
19.	Suure-Jaani pastoraadi ait, 19. saj	ehitismälestis	14648			halb	
20.	Suure-Jaani pastoraadi peahoone, 18. saj	ehitismälestis	14647			rahuldav	Leevendusi ei tehta.
21.	Suure-Jaani kirikuaiast piirdemüür, 19. saj.	ehitismälestis	14646			rahuldav	
22.	Suure-Jaani kirik, 13.-18. saj	ehitismälestis	14645	halb	Leevendusi ei tehta.		
23.	Olustvere raudteejaama elamu, 20. saj I pool	ehitismälestis	14594	"Kultuurimälestiseks tunnistamine" Kultuuriministri	halb		

24. Olustvere raudteejaama abihoone, 20. saj I pool	ehitismälestis	14593	ri 15.12.1997 määrus nr 79, (RTL 1998, 40/41, 191)		rahuldav	
25. Olustvere raudteejaama peahoone, 20. saj I pool	ehitismälestis	14592			halb	
26. Olustvere mõisa tallisild, 19.-20. saj	ehitismälestis	14591		Vastavalt Muinsuskaitse aduse § 25 on kaitsevööndiks 50m laiune maa-ala mälestise väliskontuurist või piirist arvates, kuni Olustvere mõisa ühise kaitsevööndi kehtestamiseni.	hea	
27. Olustvere mõisa suur ait, 19.-20. saj	ehitismälestis	14590			halb	
28. Olustvere mõisa rehi 2, 19.-20. saj	ehitismälestis	14589			rahuldav	
29. Olustvere mõisa rehi 1, 19.-20. saj	ehitismälestis	14588			rahuldav	
30. Olustvere mõisa kuivati 2, 19.-20. saj	ehitismälestis	14587			halb	
31. Olustvere mõisa kuivati 1, 19.-20. saj	ehitismälestis	14586			hea	
32. Olustvere mõisa magasiait, 19.-20. saj	ehitismälestis	14585			hea	
33. Olustvere mõisa aednikumaja, 19.-20. saj	ehitismälestis	14584			avariiline	
34. Olustvere mõisa meistrimaja, 19.-20. saj	ehitismälestis	14583			hea	
35. Olustvere mõisa kelder 3, 19.-20. saj	ehitismälestis	14582			rahuldav	
36. Olustvere mõisa kelder 2, 19.-20. saj	ehitismälestis	14581			rahuldav	
37. Olustvere mõisa kelder 1, 19.-20. saj	ehitismälestis	14580			rahuldav	
38. Olustvere mõisa allikapaviljon, 19.-20. saj	ehitismälestis	14579			rahuldav	
39. Olustvere mõisa kaevupaviljon, 19.-20. saj	ehitismälestis	14578			rahuldav	
40. Olustvere mõisa	ehitismälestis	14577			rahuldav	

sepikoda, 19.-20. saj						
41. Olustvere mõisa härjatal, 19.-20. saj	ehitismälestis	14576		Vastavalt Muinsuskaitse aduse § 25 on kaitsevööndiks 50m laiune maa-ala mälestise väliskontuurist või piirist arvates, kuni Olustvere mõisa ühise kaitsevööndi kehtestamiseni	rahuldav	
42. Olustvere mõisa viinavabrik, 19.-20. saj	ehitismälestis	14575			hea	
43. Olustvere mõisa meierei, 19.-20. saj	ehitismälestis	14574			hea	
44. Olustvere mõisa laudad, 19.-20. saj	ehitismälestis	14573			rahuldav	
45. Olustvere mõisa tallid, 19.-20. saj	ehitismälestis	14572			hea	
46. Olustvere mõisa töölistemaja, 19.-20. saj	ehitismälestis	14571			rahuldav	
47. Olustvere mõisa teenijatemaja, 19.-20. saj	ehitismälestis	14570			hea	
48. Olustvere mõisa ametnikemaja, 19.-20. saj	ehitismälestis	14569			halb	
49. Olustvere mõisa abihoone, 19.-20. saj	ehitismälestis	14568			rahuldav	
50. Olustvere mõisa valitsejamaja, 19.-20. saj	ehitismälestis	14567			restaureerimisel	
51. Olustvere mõisa alleed, 19.-20. saj	ehitismälestis	14566			rahuldav	
52. Olustvere mõisa piirdemüür väravapostidega, 20. saj I pool	ehitismälestis	14565			hea	
53. Olustvere mõisa park, 19.-20. saj	ehitismälestis	14564			hea	
54. Olustvere mõisa peahoone, 1900.-1915. a	ehitismälestis	14563			rahuldav	Leevendusi ei tehta.

55. Kõpu apteegi abihoone, 19.-20. saj	ehitismälestis	14561	"Kultuurimälestiseks tunnistamine"	Vastavalt muinsuskaitseaduse § 95 kohaselt enne 2008. aasta 19. detsembrit ministri määruse või käskkirjaga mälestiseks tunnistatud asja kaitsevöönd on 50 meetri laiune maa-ala mälestise väliskontuurist või piirist arvates, kui õigusaktis ei ole määratud teisiti.	rahuldav	Leevendusi ei tehta.
56. Kõpu apteek, 19.-20. saj	ehitismälestis	14560	Kultuuriministri 15.12.1997 määrus nr 79, (RTL 1998, 40/41, 191)		hea	Leevendusi ei tehta.
57. Kõpu kirik, 17.-20. saj	ehitismälestis	14559	"Kultuurimälestisele kaitsevööndi määramine" Kultuuriministri käskkiri 21. juuni 2006 nr 208 (RTL, 04.07.2006, 52, 967)		hea	Leevendusi ei tehta.
58. Suure-Kõpu mõisa valitsejamaja, 18. saj	ehitismälestis	14558	"Kultuurimälestiseks tunnistamine" Kultuuriministri 15.12.1997 määrus nr 79, (RTL 1998, 40/41, 191)		halb	
59. Suure-Kõpu mõisa kuivati, 19. saj	ehitismälestis	14557			rahuldav	Leevendusi ei tehta.
60. Suure-Kõpu mõisa pargisild, 19. saj	ehitismälestis	14556	"Kultuurimälestiseks tunnistamine" Kultuuriministri 15.12.1997 määrus nr 79, (RTL 1998, 40/41, 191)	Vastavalt muinsuskaitseaduse § 95 kohaselt enne 2008. aasta 19. detsembrit ministri määruse või käskkirjaga mälestiseks tunnistatud asja kaitsevöönd on 50 meetri laiune maa-ala mälestise väliskontuurist või piirist arvates, kui õigusaktis ei ole määratud teisiti.	halb	Leevendusi ei tehta.
61. Suure-Kõpu mõisa park, 19. saj	ehitismälestis	14555			rahuldav	
62. Suure-Kõpu mõisa peahoone, 19. saj	ehitismälestis	14554	"Kultuurimälestisele kaitsevööndi määramine" Kultuuriministri käskkiri 21. juuni 2006 nr 208 (RTL, 04.07.2006, 52, 967)		rahuldav	Leevendusi ei tehta.
63. Arussaare õigeusu kirik, 1873.a.	ehitismälestis	14553			avariiline	
64. Kõo mõisa park, 19. saj.	ehitismälestis	14552			halb	
65. Kõo mõisa viinakööök, 19. saj.	ehitismälestis	14551			avariiline	
66. Kõo mõisa peahoone, 18. saj. II pool	ehitismälestis	14550			halb	
67. Pilstvere kirikuaiakabel, 19. saj.	ehitismälestis	14549	"Kultuurimälestiseks tunnistamine"	Vastavalt muinsuskaitseaduse § 95	rahuldav	

68. Pilistvere kirikuaia piirdemüür väravaehitise ga, 19.saj.	ehitismälestis	14548	Kultuuriministri 15.12.1997 määrus nr 79, (RTL 1998, 40/41, 191)	kohaselt enne 2008. aasta 19. detsembrit ministri määruse või käskkirjaga mälestiseks	rahuldav	
69. Pilistvere kirikuaed. 13.-20.saj.	arheoloogiamälestis, ehitismälestis	14547	Kultuurimälestiseks tunnistamine, kultuurimälestiseks olemise lõpetamine ja kaitsevööndite määramine" Kultuuriministri käskkiri 29. juuni 2006 nr 215 (RTL, 07.07.2006, 53, 980)	tunnistatud asja kaitsevöönd on 50 meetri laiune maa-ala mälestise väliskontuurist või piirist arvates, kui õigusaktis ei ole määratud teisiti.	rahuldav	Lubatud eemaldada kuivanud puud ja põõsad ning võsa.
70. Pilistvere kirik, 13.-20.saj.	ehitismälestis	14546	"Kultuurimälestiseks tunnistamine" Kultuuriministri 01.09.1997 määrus nr 59, (RTL 1997, 169-171, 954) "Kultuurimälestiseks tunnistamine" Kultuuriministri 15.12.1997 määrus nr 79, (RTL 1998, 40/41, 191) Kultuurimälestiseks tunnistamine, kultuurimälestiseks olemise lõpetamine ja kaitsevööndite määramine" Kultuuriministri käskkiri 29. juuni 2006 nr 215 (RTL, 07.07.2006, 53, 980)	Vastavalt muinsuskaitse aduse § 95 kohaselt enne 2008. aasta 19. detsembrit ministri määruse või käskkirjaga mälestiseks tunnistatud asja kaitsevöönd on 50 meetri laiune maa-ala mälestise väliskontuurist või piirist arvates, kui õigusaktis ei ole määratud teisiti.	halb	Leevendusi ei tehta.
71. Kalmistu	arheoloogiamälestis	13365	"Kultuurimälestiseks tunnistamine" Kultuuriministri 01.09.1997 määrus nr 59,	Vastavalt muinsuskaitse aduse § 95 kohaselt enne 2008. aasta 19. detsembrit	rahuldav	

			(RTL 1997, 169-171, 954) "Kultuurimälestisele kaitsevööndi määramine" Kultuuriministri käskkiri 21. juuni 2006 nr 208 (RTL, 04.07.2006, 52, 967)	ministri määruse või käskkirjaga mälestiseks tunnistatud asja kaitsevöönd on 50 meetri laiune maa-ala mälestise väliskontuurist või piirist arvates, kui õigusaktis ei ole määratud teisiti.		
72. Kalmistu	arheoloogiamälestis	13364	"Kultuurimälestiseks tunnistamine" Kultuuriministri 01.09.1997 määrus nr 59, (RTL 1997, 169-171, 954)		rahuldav	
73. Asulakoht	arheoloogiamälestis	13363	"Kultuurimälestiseks tunnistamine" Kultuuriministri 01.09.1997 määrus nr 59, (RTL 1997, 169-171, 954) "Kultuurimälestisele kaitsevööndi määramine" Kultuuriministri käskkiri 21. juuni 2006 nr 208 (RTL, 04.07.2006, 52, 967)	Vastavalt muinsuskaitseaduse § 95 kohaselt enne 2008. aasta 19. detsembrit ministri määruse või käskkirjaga mälestiseks tunnistatud asja kaitsevöönd on 50 meetri laiune maa-ala mälestise väliskontuurist või piirist arvates, kui õigusaktis ei ole määratud teisiti.	rahuldav	
74. Kalmistu "Kalmemägi" , "Udresemägi"	arheoloogiamälestis	13362	"Kultuurimälestiseks tunnistamine" Kultuuriministri 01.09.1997 määrus nr 59, (RTL 1997, 169-171, 954) "Kultuurimälestisele kaitsevööndi määramine" Kultuuriministri käskkiri 21. juuni 2006 nr	Vastavalt muinsuskaitseaduse § 95 kohaselt enne 2008. aasta 19. detsembrit ministri määruse või käskkirjaga mälestiseks tunnistatud asja kaitsevöönd on 50 meetri laiune maa-ala mälestise väliskontuurist või piirist arvates, kui	rahuldav	

			208 (RTL, 04.07.2006, 52, 967)	õigusaktis ei ole määratud teisiti.		
75. Kalmistu "Kadacamägi"	arheoloogiamälestis	13361	"Kultuurimälestiseks tunnistamine" Kultuuriministri 01.09.1997 määrus nr 59, (RTL 1997, 169-171, 954) "Kultuurimälestisele kaitsevööndi määramine" Kultuuriministri käskkiri 21. juuni 2006 nr 208 (RTL, 04.07.2006, 52, 967)	Vastavalt muinsuskaitse aduse § 95 kohaselt enne 2008. aasta 19. detsembrit ministri määruse või käskkirjaga mälestiseks tunnistatud asja kaitsevöönd on 50 meetri laiune maa-ala mälestise väliskontuurist või piirist arvates, kui õigusaktis ei ole määratud teisiti.	rahuldav	
76. Kalmistu	arheoloogiamälestis	13328	"Kultuurimälestiseks tunnistamine" Kultuuriministri 01.09.1997 määrus nr 59, (RTL 1997, 169-171, 954)		rahuldav	
77. Kultusekivi	arheoloogiamälestis	13327	"Kultuurimälestiseks tunnistamine" Kultuuriministri 01.09.1997 määrus nr 59, (RTL 1997, 169-171, 954)		halb	
78. Linnus "Lõhavere linnamägi"	arheoloogiamälestis	13326	"Kultuurimälestiseks tunnistamine" Kultuuriministri 01.09.1997 määrus nr 59, (RTL 1997, 169-171, 954)		rahuldav	
79. Asulakoht	arheoloogiamälestis	13325	"Kultuurimälestiseks tunnistamine" Kultuuriministri 01.09.1997 määrus nr 59, (RTL 1997, 169-171, 954) "Kultuurimälestisele	Vastavalt muinsuskaitse aduse § 95 kohaselt enne 2008. aasta 19. detsembrit ministri määruse või käskkirjaga mälestiseks tunnistatud asja	rahuldav	

			kaitsevööndi määramine" Kultuuriministri käskkiri 21. juuni 2006 nr 208 (RTL, 04.07.2006, 52, 967)	kaitsevöönd on 50 meetri laiune maa-ala mälestise väliskontuurist või piirist arvates, kui õigusaktis ei ole määratud teisiti.		
80. Kiviaja asulakoht "Lepakose"	arheoloogiamälestis	13324	"Kultuurimälestiseks tunnistamine" Kultuuriministri 01.09.1997 määrus nr 59, (RTL 1997, 169-171, 954)		rahuldav	
81. Kalmistu	arheoloogiamälestis	13323	"Kultuurimälestiseks tunnistamine" Kultuuriministri 01.09.1997 määrus nr 59, (RTL 1997, 169-171, 954)		rahuldav	
82. Kivikalme "Surnumägi"	arheoloogiamälestis	13322	"Kultuurimälestiseks tunnistamine" Kultuuriministri 01.09.1997 määrus nr 59, (RTL 1997, 169-171, 954)		hea	
83. Kivikalme "Kabeliase"	arheoloogiamälestis	13321	"Kultuurimälestiseks tunnistamine" Kultuuriministri 01.09.1997 määrus nr 59, (RTL 1997, 169-171, 954)	Mälestise kaitsevöönd on 50 m laiune maa-ala mälestise väliskontuurist arvates (Muinsuskaitse seadus § 25 lg 3).	hea	Mälestisel leevendusi ei tehta.
84. Kiviaja asulakoht "Jälevere"	arheoloogiamälestis	13320	"Kultuurimälestiseks tunnistamine" Kultuuriministri 01.09.1997 määrus nr 59, (RTL 1997, 169-171, 954)	Mälestise kaitsevöönd on 50 m laiune maa-ala mälestise väliskontuurist arvates (Muinsuskaitse seadus § 25 lg 3).	rahuldav	Senist tavapärasest maakasutusest võib jätkata. Lubatud on maaharimine künni sügavusega mitte üle 30 cm.
85. Asulakoht	arheoloogiamälestis	13264	"Kultuurimälestiseks tunnistamine" Kultuuriministri 01.09.1997		rahuldav	Lubatud on tavapärase põlluharimine künnisügavusega kuni 30 cm

			määrus nr 59, (RTL 1997, 169-171, 954)			ning puude ja põõsaste mahavõtmine.
86. Ohvriallikas	arheoloogiamä lestis	13263	"Kultuurimäle stiseks tunnistamine" Kultuuriminist ri 01.09.1997 määrus nr 59, (RTL 1997, 169-171, 954)		rahuldav	
87. Ohverdamisk oht "Hiie koht", "Püha hiis"	arheoloogiamä lestis	13262	"Kultuurimäle stiseks tunnistamine" Kultuuriminist ri 01.09.1997 määrus nr 59, (RTL 1997, 169-171, 954)		rahuldav	
88. Kultusekivi	arheoloogiamä lestis	13261	"Kultuurimäle stiseks tunnistamine" Kultuuriminist ri 01.09.1997 määrus nr 59, (RTL 1997, 169-171, 954)		rahuldav	
89. Kultusekivi	arheoloogiamä lestis	13260	"Kultuurimäle stiseks tunnistamine" Kultuuriminist ri 01.09.1997 määrus nr 59, (RTL 1997, 169-171, 954)		rahuldav	
90. Kalmistu "Surnumägi"	arheoloogiamä lestis	13259	"Kultuurimäle stiseks tunnistamine" Kultuuriminist ri 01.09.1997 määrus nr 59, (RTL 1997, 169-171, 954)		rahuldav	
91. Asulakoht	arheoloogiamä lestis	13258	"Kultuurimäle stiseks tunnistamine" Kultuuriminist ri 01.09.1997 määrus nr 59, (RTL 1997, 169-171, 954)		rahuldav	
92. Asulakoht	arheoloogiamä lestis	13257	"Kultuurimäle stiseks tunnistamine" Kultuuriminist ri 01.09.1997 määrus nr 59,		rahuldav	Lubatud on põlluharimine künnisügavuseg a kuni 30 cm, puude ja

			(RTL 1997, 169-171, 954)			põõsaste mahavõtmine.
93. Asulakoht	arheoloogiamä lestis	13256	"Kultuurimäle stiseks tunnistamine" Kultuuriminist ri 01.09.1997 määrus nr 59, (RTL 1997, 169-171, 954)		rahuldav	
94. Kalmistu "Kabelimägi"	arheoloogiamä lestis	13255			rahuldav	Leevendusi ei tehta.
95. Sootee	arheoloogiamä lestis	13254			Asukoht tuvastamat a	
96. Kalmistu "Kalmumägi"	arheoloogiamä lestis	13253			hea	
97. Asulakoht	arheoloogiamä lestis	13252			rahuldav	
98. Kultusekivi	arheoloogiamä lestis	13251			rahuldav	
99. Kultusekivi	arheoloogiamä lestis	13250			rahuldav	
100. Kultusekivi	arheoloogiamä lestis	13249			halb	
101. Kultusekivi	arheoloogiamä lestis	13248			hea	
102. Asulakoht	arheoloogiamä lestis	13247			rahuldav	
103. Ohvrikivi	arheoloogiamä lestis	13246			halb	
104. Asulakoht	arheoloogiamä lestis	13245			rahuldav	Lubatud on maaharimine künnisügavuseg a kuni 30 cm, puude ja põõsaste mahavõtmine.
105. Kalmistu	arheoloogiamä lestis	13244			rahuldav	
106. Kalmistu	arheoloogiamä lestis	13243			rahuldav	
107. Kalmistu	arheoloogiamä lestis	13242			rahuldav	
108. Kivikalme	arheoloogiamä lestis	13241			hea	Leevendusi ei tehta.
109. Asulakoht	arheoloogiamä lestis	13240		rahuldav		
110. Kivikalme	arheoloogiamä lestis	13239		rahuldav		
111. Kivikalme	arheoloogiamä lestis	13238	"Kultuurimäle stiseks tunnistamine" Kultuuriminist ri 01.09.1997 määrus nr 59, (RTL 1997, 169-171, 954)		rahuldav	

112.Hiiekoht "Hiiesaare"	arheoloogiamä lestis	13237	"Kultuurimäle stiseks tunnistamine" Kultuuriminist ri 01.09.1997 määrus nr 59, (RTL 1997, 169-171, 954) "Kultuurimäle stisele kaitsevööndi määramine" Kultuuriminist ri käskkiri 21. juuni 2006 nr 208 (RTL, 04.07.2006, 52, 967)	Vastavalt muinsuskaitse aduse § 95 kohaselt enne 2008. aasta 19. detsembrist ministri määruse või käskkirjaga mälestiseks tunnistatud asja kaitsevöönd on 50 meetri laiune maa-ala mälestise väliskontuurist või piirist arvates, kui õigusaktis ei ole määratud teisiti.	hea	
113.Asulakoht	arheoloogiamä lestis	13235	"Kultuurimäle stiseks tunnistamine" Kultuuriminist ri 01.09.1997 määrus nr 59, (RTL 1997, 169-171, 954) Kultuurimälest iseks tunnistamine, kultuurimälest iseks olemise lõpetamine ja kaitsevööndite määramine" Kultuuriminist ri käskkiri 29. juuni 2006 nr 215 (RTL, 07.07.2006, 53, 980)	Vastavalt muinsuskaitse aduse § 95 kohaselt enne 2008. aasta 19. detsembrist ministri määruse või käskkirjaga mälestiseks tunnistatud asja kaitsevöönd on 50 meetri laiune maa-ala mälestise väliskontuurist või piirist arvates, kui õigusaktis ei ole määratud teisiti.	rahuldav	
114.Asulakoht	arheoloogiamä lestis	13234	"Kultuurimäle stiseks tunnistamine" Kultuuriminist ri 01.09.1997 määrus nr 59, (RTL 1997, 169-171, 954)	Vastavalt muinsuskaitse aduse § 95 kohaselt enne 2008. aasta 19. detsembrist ministri määruse või käskkirjaga mälestiseks tunnistatud asja kaitsevöönd on 50 meetri laiune maa-ala mälestise väliskontuurist või piirist arvates, kui õigusaktis ei ole määratud teisiti.	rahuldav	
115.Asulakoht	arheoloogiamä lestis	13233	"Kultuurimäle stisele kaitsevööndi määramine" Kultuuriminist ri käskkiri 21. juuni 2006 nr 208 (RTL, 04.07.2006, 52, 967)	Vastavalt muinsuskaitse aduse § 95 kohaselt enne 2008. aasta 19. detsembrist ministri määruse või käskkirjaga mälestiseks tunnistatud asja kaitsevöönd on 50 meetri laiune maa-ala mälestise väliskontuurist või piirist arvates, kui õigusaktis ei ole määratud teisiti.	rahuldav	
116.Asulakoht	arheoloogiamä lestis	13232	"Kultuurimäle stiseks tunnistamine" Kultuuriminist ri 01.09.1997 määrus nr 59, (RTL 1997, 169-171, 954)	Vastavalt muinsuskaitse aduse § 95 kohaselt enne 2008. aasta 19. detsembrist ministri määruse või käskkirjaga mälestiseks tunnistatud asja kaitsevöönd on 50 meetri laiune maa-ala mälestise väliskontuurist või piirist arvates, kui õigusaktis ei ole määratud teisiti.	rahuldav	

			04.07.2006, 52, 967)	õigusaktis ei ole määratud teisiti.		
117.Kivikalme	arheoloogiamä lestis	13231	"Kultuurimäle stiseks tunnistamine" Kultuuriminist ri 01.09.1997 määrus nr 59, (RTL 1997, 169-171, 954)		rahuldav	
118.Ohvrikivi	arheoloogiamä lestis	13230			rahuldav	
119.Ohvriallikas	arheoloogiamä lestis	13229			rahuldav	
120.II maailmasõjas hukkunute ühishaud	ajaloomälestis	8459	"Kultuurimäle stiseks tunnistamine" Kultuuriminist ri 03.07.1997 määrus nr 37, (RTL 1997, 163/164, 917)		rahuldav	
121.Johan Köleri koduhoht, Lubjassaare tal	ajaloomälestis	8455			halb	
122.Maja, kus elas ja töötas Mart Saar	ajaloomälestis	8447			hea	
123.Mart Saare (1882-1963) haud	ajaloomälestis	8446	"Kultuurimäle stiseks tunnistamine" Kultuuriminist ri 03.07.1997 määrus nr 37, (RTL 1997, 163/164, 917) "Kultuurimäle stisele kaitsevööndi määramine" Kultuuriminist ri käskkiri 21. juuni 2006 nr 208 (RTL, 04.07.2006, 52, 967)	Vastavalt muinsuskaitse aduse § 95 kohaselt enne 2008. aasta 19. detsembrit ministri määruse või käskkirjaga mälestiseks tunnistatud asja kaitsevöönd on 50 meetri laiune maa-ala mälestise väliskontuurist või piirist arvates, kui õigusaktis ei ole määratud teisiti.	rahuldav	
124.Johann Köleri (1826- 1899) haud	ajaloomälestis	8445	"Kultuurimäle stiseks tunnistamine" Kultuuriminist ri 03.07.1997 määrus nr 37, (RTL 1997, 163/164, 917)		rahuldav	
125.Artur Kapi (1878-1952) haud	ajaloomälestis	8444	"Kultuurimäle stiseks tunnistamine" Kultuuriminist ri 03.07.1997	Vastavalt muinsuskaitse aduse § 95 kohaselt enne 2008. aasta 19.	restaureeri misel	

126. Terroriohvrite ühishaud	ajaloomälestis	8443	määrus nr 37, (RTL 1997, 163/164, 917) "Kultuurimälestisele kaitsevööndi määramine" Kultuuriministri käskkiri 21. juuni 2006 nr 208 (RTL, 04.07.2006, 52, 967)	detsembrist ministri määruse või käskkirjaga mälestiseks tunnistatud asja kaitsevöönd on 50 meetri laiune maa-ala mälestise väliskontuurist või piirist arvates, kui õigusaktis ei ole määratud teisiti.	rahuldav	
127. Suure-Jaani kirikuaed ja kalmistu	ajaloomälestis, arheoloogiamälestis, ehitismälestis	8442	"Kultuurimälestiseks tunnistamine" Kultuuriministri 03.07.1997 määrus nr 37, (RTL 1997, 163/164, 917) "Kultuurimälestiseks tunnistamine" Kultuuriministri 01.09.1997 määrus nr 59, (RTL 1997, 169-171, 954) "Kultuurimälestiseks tunnistamine" Kultuuriministri 15.12.1997 määrus nr 79, (RTL 1998, 40/41, 191) "Kultuurimälestisele kaitsevööndi määramine" Kultuuriministri käskkiri 21. juuni 2006 nr 208 (RTL, 04.07.2006, 52, 967)	Vastavalt muinsuskaitseaduse § 95 kohaselt enne 2008. aasta 19. detsembrist ministri määruse või käskkirjaga mälestiseks tunnistatud asja kaitsevöönd on 50 meetri laiune maa-ala mälestise väliskontuurist või piirist arvates, kui õigusaktis ei ole määratud teisiti.	rahuldav	
128. Suure-Jaani kihelkonnakooli hoone	ajaloomälestis	8441	"Kultuurimälestiseks tunnistamine" Kultuuriministri 03.07.1997 määrus nr 37, (RTL 1997, 163/164, 917) "Kultuurimälestisele	Vastavalt muinsuskaitseaduse § 95 kohaselt enne 2008. aasta 19. detsembrist ministri määruse või käskkirjaga mälestiseks tunnistatud asja	halb	

			kaitsevööndi määramine" Kultuuriministri käskkiri 21. juuni 2006 nr 208 (RTL, 04.07.2006, 52, 967)	kaitsevöönd on 50 meetri laiune maa-ala mälestise väliskontuurist või piirist arvates, kui õigusaktis ei ole määratud teisiti.		
129.II maailmasõjas hukkunute ühishaud	ajaloomälestis	8440	"Kultuurimälestiseks tunnistamine" Kultuuriministri 03.07.1997 määrus nr 37, (RTL 1997, 163/164, 917)		rahuldav	
130.Kõpu kalmistu	ajaloomälestis	8431	"Kultuurimälestiseks tunnistamine" Kultuuriministri 03.07.1997 määrus nr 37, (RTL 1997, 163/164, 917) "Kultuurimälestisele kaitsevööndi määramine" Kultuuriministri käskkiri 21. juuni 2006 nr 208 (RTL, 04.07.2006, 52, 967)	Vastavalt muinsuskaitse aduse § 95 kohaselt enne 2008. aasta 19. detsembrit ministri määruse või käskkirjaga mälestiseks tunnistatud asja kaitsevöönd on 50 meetri laiune maa-ala mälestise väliskontuurist või piirist arvates, kui õigusaktis ei ole määratud teisiti.	rahuldav	
131.II maailmasõjas hukkunute ühishaud	ajaloomälestis	8430	"Kultuurimälestiseks tunnistamine" Kultuuriministri 03.07.1997 määrus nr 37, (RTL 1997, 163/164, 917) Kultuurimälestiseks tunnistamine, kultuurimälestiseks olemise lõpetamine ja kaitsevööndite määramine" Kultuuriministri käskkiri 29. juuni 2006 nr 215 (RTL,	Vastavalt muinsuskaitse aduse § 95 kohaselt enne 2008. aasta 19. detsembrit ministri määruse või käskkirjaga mälestiseks tunnistatud asja kaitsevöönd on 50 meetri laiune maa-ala mälestise väliskontuurist või piirist arvates, kui õigusaktis ei ole määratud teisiti.	rahuldav	

			07.07.2006, 53, 980)			
132. Pilstvere kalmistu	ajaloomälestis	8429	"Kultuurimälestiseks tunnistamine" Kultuuriministri 03.07.1997 määrus nr 37, (RTL 1997, 163/164, 917)		rahuldav	
133. Vabadussõja mälestusmärk	ajaloomälestis	8428			rahuldav	
134. Jüri Vilmsi (1889-1918) haud	ajaloomälestis	8427			hea	
135. Jaan Jungi (1835-1900) haud	ajaloomälestis	8426			halb	

Loodusliku pühapaigad:

- Kultusekivi (mälestis nr 13327);
- Ohvriallikas (mälestis nr 13263);
- Ohverdamiskoht "Hiie koht", "Püha hiis" (mälestis nr 13262);
- Kultusekivi (mälestis nr 13261);
- Kultusekivi (mälestis nr 13260);
- Kultusekivi (mälestis nr 13251);
- Kultusekivi (mälestis nr 13250);
- Kultusekivi (mälestis nr 13249);
- Kultusekivi (mälestis nr 13248);
- Ohvrikivi (mälestis nr 13246);
- Hiiekoht "Hiiesaare" (mälestis nr 13237);
- Ohvrikivi (mälestis nr 13230);
- Ohvriallikas (mälestis nr 13229).

Lisa 8. Kaitstavad loodusobjektid

Andmed: EELIS, 06.05.2020

Natura 2000 linnu- ja loodusalade nimekiri on vastu võetud Vabariigi Valitsuse 05.08.2004 korraldusega nr 615, alade nimekiri on toodud Lisas 1 „Euroopa Komisjonile esitatav Natura 2000 võrgustiku alade nimekiri“

KAITSEALAD		
Looduskaitse piirang	Kaitsekorra alus	Kaitse eesmärk ja kaitsekord
Kahvena looduskaitseala (KLO1000191)	Vabariigi valitsuse 09.06.2005 määrus nr 126 „Kahvena looduskaitseala kaitse	Kahvena looduskaitseala võetakse kaitse alla EÜ nõukogu direktiivi 92/43/EMÜ looduslike elupaikade ning loodusliku taime- ja loomastiku kaitse kohta I lisas nimetatud elupaigatüüpide - rikutud, kuid taastumisvõimeliste rabade (7120),

	alla võtmine ja kaitse-eeskiri“	vanade loodusmetsade (9010*), soostuvate ja soo-lehtmetsade (9080), siirdesoo- ja rabametsade (91D0*) ning EÜ nõukogu direktiivi 79/409/EMÜ loodusliku linnustiku kaitse kohta I lisas nimetatud liigi, mis on ühtlasi II kategooria kaitsealune liik, elupaiga kaitseks.
Kikepera looduskaitseala (KLO1000656)	Vabariigi valitsuse 17.04.2017 määrus nr 73 „Kikepera looduskaitseala kaitse alla võtmine ja kaitse-eeskiri“	Kaitseala kaitse-eesmärk on: 1) kaitsta ja taastada väärtuslikke metsa-, soo- ja niidukooslusi, kaitsealuseid liike ja nende elupaiku ning rändlindudele sobivaid peatumisalasisid; 2) kaitsta ja taastada järgmisi elupaiku: huumusetoitelised järved ja järvikud, looduslikud jõed ja ojad, lamminiidud, rabad, siirde- ja õõtsiksood, vanad loodusmetsad, rohunditerikkad kuusikud, soostuvad ja soo-lehtmetsad, siirdesoo- ja rabametsad; 3) kaitsta järgmisi kaitsealuseid liike: kaunis kuldking (<i>Cypripedium calceolus</i>), laialehine nestik (<i>Cinna latifolia</i>), väike käopõll (<i>Listera cordata</i>), harilik ungrukold (<i>Huperzia selago</i>), roomav öövilge (<i>Goodyera repens</i>), lodukannike (<i>Viola uliginosa</i>), võõthuul-sõrmkäpp (<i>Dactylorhiza fuchsii</i>), sookäpp (<i>Hammarbya paludosa</i>), kuradi-sõrmkäpp (<i>Dactylorhiza maculata</i>), sulgjas õhik (<i>Neckera pennata</i>) ja männi-soomussamblik (<i>Hypocenomyce anthracophila</i>); 4) kaitsta kaitsealuseid liike ning liike, keda Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiiv 2009/147/EÜ loodusliku linnustiku kaitse kohta (ELT L 20, 26.01.2010, lk 7-25) nimetab I lisas, ja nende elupaiku. Need liigid on must-toonekurg (<i>Ciconia nigra</i>), kaljukotkas (<i>Aquila chrysaetos</i>), metsis (<i>Tetrao urogallus</i>), valgeselg-kirjurähn (<i>Dendrocopos leucotos</i>), laanerähn (<i>Picoides tridactylus</i>), karvasjalg-kakk (<i>Aegolius funereus</i>), laanepüü (<i>Bonasa bonasia</i>), habekakk (<i>Strix nebulosa</i>), händkakk (<i>Strix uralensis</i>), värbkakk (<i>Glaucidium passerinum</i>), musträhn (<i>Dryocopus martius</i>), hallpea-rähn (<i>Picus canus</i>), öösorr (<i>Caprimulgus europaeus</i>), sookurg (<i>Grus grus</i>), teder (<i>Tetrao tetrix</i>), mudatilder (<i>Tringa glareola</i>), punaselg-õgija (<i>Lanius collurio</i>), nõmmelõoke (<i>Lullula arborea</i>), herilaseviu (<i>Pernis apivorus</i>), väike-kärbsenäpp (<i>Ficedula parva</i>) ja rüüt (<i>Pluvialis apricaria</i>); 5) kaitsta järgmisi kaitsealuseid liike: rabapüü (<i>Lagopus lagopus</i>), kanakull (<i>Accipiter gentilis</i>), väikekoovitaja (<i>Numenius phaeopus</i>), punajalg-tilder (<i>Tringa totanus</i>), hallõgija (<i>Lanius excubitor</i>), mustsaba-vigle (<i>Limosa limosa</i>) ja hiireviu (<i>Buteo buteo</i>), ning nende elupaiku.
Kuninga-Rimmu looduskaitseala (KLO1000729)	Vabariigi valitsuse 26.02.2019 määrus nr 11 „Laane- ja salumetsade kaitseks looduskaitsealade moodustamine ja kaitse-eeskiri“	Kaitseala kaitse-eesmärk on kaitsta, säilitada ja taastada väärtuslikke metsakooslusi.

Kõpu park (KLO1200067)	Vabariigi valitsuse 03.03.2006 määrus nr 64 „Kaitsealuste parkide, arboreetumite ja puistute kaitse-eeskiri“	
Lahmuse mõisa park (KLO1200184)	Vabariigi valitsuse 03.03.2006 määrus nr 64 „Kaitsealuste parkide, arboreetumite ja puistute kaitse-eeskiri“	
Lehtsaare looduskaitseala (KLO1000268)	Vabariigi Valitsuse 22. juuni 2017. a määrus nr 120 "Lehtsaare looduskaitseala kaitse-eeskiri"	Lehtsaare looduskaitseala eesmärk on kaitsta: 1) metsa- ja sookooslusi ja neile omast elustiku mitmekesisust; 2) kaitsealust taimeliiki harilik ungrukold (<i>Huperzia selago</i>); 3) kaitsealuseid liike, mida Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiiv 2009/147/EÜ loodusliku linnustiku kaitse kohta (ELT L 20, 26.01.2010, lk 7-25) nimetab I lisas. Need liigid on metsis (<i>Tetrao urogallus</i>), musträhn (<i>Dryocopus martius</i>), laanepüü (<i>Bonasa bonasia</i>) ja väike-kärbsenäpp (<i>Ficedula parva</i>).
Leppoja looduskaitseala (KLO1000319)	Vabariigi Valitsuse 17. oktoobri 2005. a määrus nr 268 "Leppoja looduskaitseala kaitse alla võtmine ja kaitse-eeskiri"	Leppoja looduskaitseala võetakse kaitse alla EÜ nõukogu direktiivi 92/43/EMÜ looduslike elupaikade ning loodusliku loomastiku ja taimestiku kaitse kohta I lisas nimetatud elupaigatüüpide - vanade loodusmetsade (9010*), vanade laialehiste metsade (9020*), rohunditerikaste kuusikute (9050), looduslikus seisundis rabade (7110), soostuvate ja soo-lehtmetsade (9080) ning II lisas nimetatud liigi, mis on ühtlasi II kategooria kaitsealune liik, kaitseks.
Lõhavere metsapark (KLO1200185)	Vabariigi valitsuse 03.03.2006 määrus nr 64 „Kaitsealuste parkide, arboreetumite ja puistute kaitse-eeskiri“	
Maalasti looduskaitseala (KLO1000626)	Vabariigi Valitsuse 20. detsembri 2013. a määrus nr 183 "Maalasti looduskaitseala moodustamine ja kaitse-eeskiri"	Kaitseala eesmärk on kaitsta: 1) metsa-, madalsoo- ja poollooduslike koosluste elustiku mitmekesisust ning kaitsealuste liikide elupaiku; 2) elupaigatüpe, mida nõukogu direktiiv 92/43/EMÜ looduslike elupaikade ning loodusliku loomastiku ja taimestiku kaitse kohta (EÜT L 206, 22.07.1992, lk 7–50) nimetab I lisas. Need on jõed ja ojad (3260)3, liigirikkad niidud lubjavaestel muldadel (6270), lamminiidud (6450), liigirikkad madalsood (7230), vanad loodusmetsad (9010*), rohunditerikkad kuusikud (9050) ning soostuvad ja soo-lehtmetsad (9080*); 3) liike, mida nõukogu direktiiv 92/43/EMÜ looduslike elupaikade ning loodusliku loomastiku ja taimestiku kaitse kohta nimetab II lisas. Need on vareskaera-aasasilmik (<i>Coenonympha hero</i>), suur-kuldtiib (<i>Lycaena dispar</i>) ja saarmas (<i>Lutra lutra</i>); 4) kaitsealuseid linnuliike suur-konnakotkast (<i>Aquila clanga</i>), väike-konnakotkast (<i>Aquila pomarina</i>), laanerähni (<i>Picoides tridactylus</i>), mustrahni (<i>Dryocopus martius</i>), roo-loorkulli (<i>Circus aeroginosus</i>), soo-loorkulli (<i>Circus pygargus</i>), rohuneppi (<i>Gallinago media</i>) ja rukkirääku (<i>Crex crex</i>); 5) kaitsealust

		taimeliiki juurduvat kõrkjat (<i>Scirpus radicans</i>); 6) rändlindude peatuspaiku.
Naistevalla looduskaitseala (KLO1000731)	Vabariigi Valitsuse 26. veebruari 2019. a määrus nr 11 "Laane- ja salumetsade kaitseks looduskaitsealade moodustamine ja kaitse-eeskiri"	Kaitseala kaitse-eesmärk on kaitsta, säilitada ja taastada väärtuslikke metsakooslusi. Kavandatav kaitstav ala.
Navesti maastikukaitseala (KLO1000543)	Keskkonnaministri 7. detsembri 2018. a käskkiri nr 1-2/18/902 "Navesti maastikukaitseala kaitse-eeskirja muutmise menetluse algatamine" Vabariigi Valitsuse 08. juuni 1999. a määrus nr 188 Vabariigi Valitsuse 6. jaanuari 1998. a määruse nr 3 "Navesti ja Papioru maastikukaitsealade kaitse-eeskirjade ja välispiiri kirjelduste kinnitamine" muutmise	Kaitseala põhieesmärk on Navesti orundi luiteliste pinnavormide kaitse.
Olustvere park (KLO1200066)	Vabariigi valitsuse 03.03.2006 määrus nr 64 „Kaitsealuste parkide, arboretumite ja puistute kaitse-eeskiri“	
Papioru maastikukaitseala (KLO1000047)	Vabariigi Valitsuse 08. juuni 1999. a määrus nr 188 Vabariigi Valitsuse 6. jaanuari 1998. a määruse nr 3 "Navesti ja Papioru maastikukaitsealade kaitse-eeskirjade ja välispiiri kirjelduste kinnitamine" muutmise	Kaitseala põhieesmärk on mandrijää sulamisvete setetesse lõikunud sügava järsunõlvalise sälkoru kaitse.
Parika looduskaitseala (KLO1000190)	Vabariigi Valitsuse 28. septembri 2005. a määrus nr 253 Parika looduskaitseala kaitse-eeskiri Keskkonnaministri 5. aprilli 2011 käskkiri nr 485 "Parika looduskaitseala kaitse-eeskirja menetluse algatamine"	Parika looduskaitseala kaitse-eesmärk on: 1) EÜ nõukogu direktiivi 79/409/EMÜ loodusliku linnustiku kaitse kohta I lisas nimetatud linnuliikide, mille hulka kuuluvad ka I ja II kategooria kaitsealused liigid, ja I lisast puuduvate rändlinnuliikide kaitse; 2) EÜ nõukogu direktiivi 92/43/EMÜ looduslike elupaikade ning loodusliku loomastiku ja taimestiku kaitse kohta I lisas nimetatud elupaigatüüpide - looduslikus seisundis rabade (7110*), rikutud, kuid taastumisvõimeliste rabade (7120), siirdesoo- ja rabametsade (91D0*), vanade loodusemetsade (9010*), siirde- ja õõtsiksoode (7140), huumustoiteliste järvede ja järvikute (3160) ning soostuvate ja soo-lehtmetsade (9080) kaitse. Kavandatav kaitstav ala.

<p>Saarjõe maastikukaitseala (KLO1000254)</p>	<p>Vabariigi Valitsuse 17. augusti 2006. a määrus nr 187 Saarjõe maastikukaitseala kaitse alla võtmine ja kaitse-eeskiri</p>	<p>Saarjõe maastikukaitseala võetakse kaitse alla: 1) nõukogu direktiivi 92/43/EMÜ looduslike elupaikade ning loodusliku loomastiku ja taimestiku kaitse kohta I lisas nimetatud elupaigatüüpide - jõgede ja ojade (3260), sinihelmika koosluste (6410), lamminiitude (6450), allikate ja allikasooide (7160), vanade loodusmetsade (9010*), vanade laialehiste metsade (9020*), rohunditerikaste kuusikute (9050), soostuvate ja soo-lehtmetsade (9080*) ning siirdesoo- ja rabametsade (91D0*) kaitseks; 2) nõukogu direktiivi 92/43/EMÜ II lisas nimetatud kahe liigi, kes on ühtlasi II kategooria kaitsealused liigid, ning II lisas nimetatud võldase (<i>Cottus gobio</i>), kes on ühtlasi III kategooria kaitsealune liik, kaitseks; 3) nõukogu direktiivi 79/409/EMÜ loodusliku linnustiku kaitse kohta I lisas nimetatud liigi, kes on ühtlasi I kategooria kaitsealune liik, ja I lisas nimetatud liigi, kes on ühtlasi II kategooria kaitsealune liik, elupaikade kaitseks.</p>
<p>Soomaa rahvuspark (KLO1000269)</p>	<p>Vabariigi Valitsuse 22. aprilli 2005. a määrus nr 85 Soomaa rahvuspargi kaitse-eeskiri</p>	<p>Soomaa rahvuspargi kaitse-eesmärk on Vahe-Eesti edelaosa metsa-, soo- ja lammimaastike looduse, kultuuripärandi, kaitsealuste liikide, EÜ nõukogu direktiivi 79/409/EMÜ loodusliku linnustiku kaitse kohta I lisas nimetatud 48 liigi ning EÜ nõukogu direktiivi 92/43/EMÜ looduslike elupaikade ning loodusliku taimestiku ja loomastiku kaitse kohta: 1) I lisas nimetatud elupaigatüüpide: metsastunud luidete (2180), jõgede ja ojade (3260), lamminiitude (6450), rabade (7110*), vanade loodusmetsade (9010*), rohunditerikaste kuusikute (9050), soostuvate ja soo-lehtmetsade (9080), siirdesoo- ja rabametsade (91D0*), lammi-lodumetsade (91E0) kaitse; 2) II lisas nimetatud liikide: saarma (<i>Lutra lutra</i>), hingi (<i>Cobitis taenia</i>), võldase (<i>Cottus gobio</i>), laiujuri (<i>Dytiscus latissimus</i>), suurmosaiikliblika (<i>Euphydryas maturna</i>) ja suurkuldtiiva (<i>Lycaena dispar</i>), kes kõik on III kategooria kaitsealused liigid, elupaikade kaitse, säilitamine, tutvustamine ja uurimine.</p>
<p>Sürgavere park (KLO1200186)</p>	<p>Vabariigi Valitsuse 03.03.2006 määrus nr 64 „Kaitsealuste parkide, arboreetumite ja puistute kaitse-eeskiri“</p>	
HOIUALAD		
Looduskaitsealine piirang	Kaitsekorra alus	Kaitse eesmärk ja kaitsekord
Lepakose hoiuala (KLO2000054)	Looduskaitseeseadus	Lepakose hoiuala kaitse-eesmärk on EÜ nõukogu direktiivi 92/43/EMÜ I lisas nimetatud elupaigatüübi - lamminiitude (6450) kaitse.
PÜSIELUPAIK		
Looduskaitsealine piirang	Kaitsekorra alus	Kaitse eesmärk ja kaitsekord
Aimla väike-konnakotka püselupaik (KLO3000600)	Kaitse kord lähtub looduskaitseeseadusest § 50	Eesmärgiks on kaitsta liiki ja tema püselupaiku väljaspool kaitsealasid liigi soodsa seisundi tagamiseks.
Jälevere väike-konnakotka püselupaik (KLO3000594)		
Jälevere väike-konnakotka püselupaik (KLO3000127)		

Koksvere väike-konnakotka püsielupaik (KLO3000470)		
Kuresoo merikotka püsielupaik (KLO3001924)		
Kurnuvere väike-konnakotka püsielupaik (KLO3001069)		
Metsküla väike-konnakotka püsielupaik (KLO3000597)		
Navesti väike-konnakotka püsielupaik (KLO3000596)		
Paaksimaa väike-konnakotka püsielupaik (KLO3001066)		
Punaküla väike-konnakotka püsielupaik (KLO3001440)		
Riissaare väike-konnakotka püsielupaik (KLO3000330)		
Sandra väike-konnakotka püsielupaik (KLO3001348)		
Võhmassaare väike-konnakotka püsielupaik (KLO3001444)		
Juhkreõue tee metsise püsielupaik (KLO3000060)	Keskkonnaministri 13. jaanuari 2005. a määrus nr 1 Metsise püsielupaikade kaitse alla võtmine	
Kabala metsise püsielupaik (KLO3000061)	Eesmärgiks on kaitsta liiki ja tema püsielupaiku väljaspool kaitsealasid liigi soodsa seisundi tagamiseks.	
Seruküla metsise püsielupaik (KLO3001192)	Keskkonnaministri 7. oktoobri 2010. a määrus nr 55 "Keskkonnaministri 13. jaanuari 2005. a määruse nr 1 «Metsise püsielupaikade kaitse alla võtmine» muutmine"	
Kuhjare väike-konnakotka püsielupaik (KLO3000114)	Keskkonnaministri 19. aprilli 2010. a määrus nr 12 "Väike-konnakotka püsielupaikade kaitse alla võtmine ja kaitse-eeskiri"	
Lehtsaare kanakulli püsielupaik (KLO3000714)	Keskkonnaministri 13. detsembri 2006. a määrus nr 73 "Kanakulli püsielupaikade kaitse alla võtmine ja kaitse-eeskiri"	Eesmärgiks on kaitsta liiki ja tema püsielupaiku väljaspool kaitsealasid liigi soodsa seisundi tagamiseks.
Pillu suur-konnakotka püsielupaik (KLO3000531)	Keskkonnaministri 3. juuli 2006. a määruse nr 43 «Must-toonekure ja suur-konnakotka püsielupaikade kaitse alla võtmine ja kaitse-eeskiri» muutmine	
Vanaveski metsise püsielupaik (KLO3000074)	Keskkonnaministri 13. jaanuari 2005. a määrus nr 1 Metsise püsielupaikade kaitse alla võtmine	
Vihi kanakulli püsielupaik (KLO3001976)	Keskkonnaministri 13. detsembri 2006. a määruse nr 73 „Kanakulli püsielupaikade kaitse alla	

	võtmine ja kaitse-eeskiri” muutmise	
ÜKSIKOBJEKTID		
Looduskaitsepiirang	Kaitsekorra alus	Kaitse eesmärk ja kaitsekord
Jõessaare rändrahn; (Suur rändrahn; Paaksima kivi; Oore talu kivi; Kõo kivi) (KLO4000978)	Keskkonnaministri 2. aprilli 2003. a määrus nr 27 „Kaitstavate looduse üksikobjektide kaitse-eeskiri“ Kaitse eesmärk on kaitsta üksikobjekti tema teadusliku, esteetilise või ajaloolis-kultuurilise väärtuse tõttu. Kaitsekord tuleneb looduskaitseadusest (§ 4 lõige 6).	
Kullese künnapuu (KLO4000214)		
Labidakivi (KLO4000498)		
Lahmuse kivi (KLO4001007)		
Laiakivi rändrahn (KLO4001000)		
Lemmjõe tamm (KLO4000894)		
Lepakose rändrahn (KLO4001005)		
Linnamäe rändrahn (KLO4001008)		
Murru pärnad (KLO4000860)		
Oti pärn (KLO4000277)		
Paksu suurkivi (KLO4001004)		
Ristimänd (KLO4000855)		
Rõngu kivi; Rõugu kivi (KLO4001003)		
Tammeveski kivi (KLO4001006)		
Upsi tamm (KLO4000859)		
NATURA 2000		
Loodusala		
Looduskaitsepiirang	Kaitsekord	
Kahvena loodusala (RAH0000280)	I lisas nimetatud kaitstavad elupaigatüübid on rikutud, kuid taastumisvõimelised rabad (7120), vanad loodusmetsad (*9010), soostuvad ja soo-lehtmetsad (*9080) ning siirdesoo- ja rabametsad (*91D0).	
Lepakose loodusala (RAH0000276)	I lisas nimetatud kaitstavad elupaigatüübid on lamminiidud (6450), vanad loodusmetsad (*9010) ning soostuvad ja soo-lehtmetsad (*9080).	
Leppoja loodusala (RAH0000266)	I lisas nimetatud kaitstavad elupaigatüübid on lamminiidud (6450), rabad (*7110), nokkheinakooslused (7150), vanad loodusmetsad (*9010), rohunditerikkad kuusikud (9050) ning soostuvad ja soo-lehtmetsad (*9080); II lisas nimetatud liik, mille isendite elupaika kaitstakse, on kaunis kuldking (<i>Cypripedium calceolus</i>).	
Maalasti loodusala (RAH0000654)	I lisas nimetatud kaitstavad elupaigatüübid on jõed ja ojad (3260), liigirikkad niidud lubjaveestel muldadel (6270), lamminiidud (6450), liigirikkad madalsood (7230), vanad loodusmetsad (*9010), rohunditerikkad kuusikud (9050) ning soostuvad ja soo-lehtmetsad (*9080); II lisas nimetatud liigid, mille isendite elupaiku kaitstakse, on suur-kuldtiib (<i>Lycena dispar</i>) ja saarmas (<i>Lutra lutra</i>).	
Parika loodusala (RAH0000628)	I lisas nimetatud kaitstavad elupaigatüübid on huumustoitelised järved ja järvikud (3160), rabad (*7110), rikutud, kuid taastumisvõimelised rabad (7120), siirde- ja õõtsiksood (7140), nokkheinakooslused (7150), vanad loodusmetsad (*9010), soostuvad ja soo-lehtmetsad (*9080) ning siirdesoo- ja rabametsad (*91D0).	
Pillu loodusala (RAH0000656)	I lisas nimetatud kaitstavad elupaigatüübid on liigirikkad madalsood (7230), rohunditerikkad kuusikud (9050) ning soostuvad ja soo-lehtmetsad (*9080).	
Saarjõe loodusala (RAH0000278)	I lisas nimetatud kaitstavad elupaigatüübid on jõed ja ojad (3260), sinihelmikakooslused (6410), niiskuslembesed kõrgrohustud (6430), lamminiidud (6450), allikad ja allikasood (7160), vanad loodusmetsad	

	<p>(*9010), vanad laialehised metsad (*9020), rohunditerikkad kuusikud (9050), soostuvad ja soo-lehtmetsad (*9080) ning siirdesoo- ja rabametsad (*91D0);</p> <p>II lisas nimetatud liigid, mille isendite elupaiku kaitstakse, on harilik võldas (<i>Cottus gobio</i>), paksukojaline jõekarp (<i>Unio crassus</i>) ja kaunis kuldking (<i>Cypripedium calceolus</i>).</p>
Soomaa loodusala (RAH0000550)	<p>I lisas nimetatud kaitstavad elupaigatüübid on huumustoitelised järved ja järvikud (3160), jõed ja ojad (3260), liigirikkad niidud lubjavaesel mullal (*6270), niiskuslembesed kõrgrohustud (6430), lamminiidud (6450), aas-rebasesaba ja ürt-punanupuga niidud (6510), rabad (*7110), rikutud, kuid taastumisvõimelised rabad (7120), siirde- ja õõtsiksood (7140), nokkheinakooslused (7150), vanad loodusmetsad (*9010), rohunditerikkad kuusikud (9050), soostuvad ja soo-lehtmetsad (*9080), siirdesoo- ja rabametsad (*91D0), lammi-lodumetsad (*91E0) ning laialehised lammimetsad (91F0);</p> <p>II lisas nimetatud liigid, mille isendite elupaiku kaitstakse, on saarmas (<i>Lutra lutra</i>), tiigilendlane (<i>Myotis dasycneme</i>), harilik lendorav (<i>Pteromys volans*</i>), laialehine nestik (<i>Cinna latifolia</i>), kaunis kuldking (<i>Cypripedium calceolus</i>), palu-karukell (<i>Pulsatilla patens</i>), laiujur (<i>Dytiscus latissimus</i>), suur-mosaikliblikas (<i>Hypodryas maturna</i>), suur-kuldtiib (<i>Lycaena dispar</i>) ja paksukojaline jõekarp (<i>Unio crassus</i>).</p>
NATURA 2000	
Linnualad	
Looduskaitse piirang	Kaitsekord
Kikepera linnuala (RAH0000118)	Liigid, mille isendite elupaiku kaitstakse, on kaljukotkas (<i>Aquila chrysaetos</i>), must-toonekurg (<i>Ciconia nigra</i>), rabapüü (<i>Lagopus lagopus</i>) ja metsis (<i>Tetrao urogallus</i>).
Parika linnuala (RAH0000081)	Liigid, mille isendite elupaiku kaitstakse, on suur-laukhani (<i>Anser albifrons</i>), rabahani (<i>Anser fabalis</i>), must-toonekurg (<i>Ciconia nigra</i>) ja metsis (<i>Tetrao urogallus</i>).
Soomaa linnuala (RAH0000082)	Liigid, mille isendite elupaiku kaitstakse, on karvasjalg-kakk (<i>Aegolius funereus</i>), piilpart (<i>Anas crecca</i>), sinikael-part (<i>Anas platyrhynchos</i>), kaljukotkas (<i>Aquila chrysaetos</i>), väike-konnakotkas (<i>Aquila pomarina</i>), sooräts (<i>Asio flammeus</i>), sõtkas (<i>Bucephala clangula</i>), öösorr (<i>Caprimulgus europaeus</i>), must-toonekurg (<i>Ciconia nigra</i>), soo-loorkull (<i>Circus pygargus</i>), õõnetuvi (<i>Columba oenas</i>), rukkirääk (<i>Crex crex</i>), väikeluik (<i>Cygnus columbianus bewickii</i>), laululuik (<i>Cygnus cygnus</i>), väikepistrik (<i>Falco columbarius</i>), rabapistrik (<i>Falco peregrinus</i>), tuuletallaja (<i>Falco tinnunculus</i>), väike-kärbsenäpp (<i>Ficedula parva</i>), rohunepp (<i>Gallinago media</i>), sookurg (<i>Grus grus</i>), merikotkas (<i>Haliaeetus albicilla</i>), rabapüü (<i>Lagopus lagopus</i>), punaselg-õgija (<i>Lanius collurio</i>), hallõgija (<i>Lanius excubitor</i>), naerukajakas (<i>Larus ridibundus</i>), nõmmelõoke (<i>Lullula arborea</i>), sinirind (<i>Luscinia svecica</i>), mudanepp (<i>Lymnocyptes minimus</i>), väikekoovitaja (<i>Numenius phaeopus</i>), kalakotkas (<i>Pandion haliaetus</i>), herilaseviu (<i>Pernis apivorus</i>), veetallaja (<i>Phalaropus lobatus</i>), laanerähn e kolmvarvas-rähn (<i>Picoides tridactylus</i>), hallpea-rähn e hallrähn (<i>Picus canus</i>), roherähn e meltsas (<i>Picus viridis</i>), rüüt (<i>Pluvialis apricaria</i>), sarvikpütt (<i>Podiceps auritus</i>), täpikhuik (<i>Porzana porzana</i>), jõgitiir (<i>Sterna hirundo</i>), händkakk (<i>Strix uralensis</i>), vööt-põõsalind (<i>Sylvia nisoria</i>), teder (<i>Tetrao tetrix</i>), metsis (<i>Tetrao urogallus</i>), mudatilder (<i>Tringa glareola</i>), heletilder (<i>Tringa nebularia</i>), punajalg-tilder (<i>Tringa totanus</i>) ja kiivitaja (<i>Vanellus vanellus</i>).
RAMSAR	
Looduskaitse piirang	Kaitsekord
Soomaa Rahvuspark (RAH0000058)	Soomaa rahvusparki märgala ökosüsteemide säilitamine, kaitse, uurimine ja tutvustamine

Lisa 9. Riigiteede nimekiri

Andmed: Maanteeamet, 04.02.2019

Liik	Nimetus	Tee number
Põhimaantee	Tartu – Viljandi – Kilingi-Nõmme	92
Tugimaantee	Põltsamaa – Võhma	38
Tugimaantee	Imavere – Viljandi – Karksi-Nuia	49
Tugimaantee	Mudiste – Suure-Jaani – Väandra	57
Kõrvalmaantee	Esku – Pilistvere – Arussaare	14103
Kõrvalmaantee	Rõstla – Paenasti	14242
Kõrvalmaantee	Pilistvere – Imavere	24101
Kõrvalmaantee	Pilistvere – Kabala	24102
Kõrvalmaantee	Põhjaka – Tõrvaaugu – Võhma	24104
Kõrvalmaantee	Võhma tee	24105
Kõrvalmaantee	Võhmasaare – Jälevere	24107
Kõrvalmaantee	Kõo – Kolga-Jaani	24109
Kõrvalmaantee	Venevere – Tääksi	24110
Kõrvalmaantee	Jaska – Võhma	24112
Kõrvalmaantee	Olustvere tee	24113
Kõrvalmaantee	Suure-Jaani – Navesti	24115
Kõrvalmaantee	Suure-Jaani – Olustvere	24116
Kõrvalmaantee	Lembitu linnuse tee	24117
Kõrvalmaantee	Olustvere jaama tee	24118
Kõrvalmaantee	Jaska tee	24119
Kõrvalmaantee	Jaska – Aimla	24120
Kõrvalmaantee	Ülde tee	24121
Kõrvalmaantee	Mudiste – Tääksi	24122
Kõrvalmaantee	Vastemõisa – Võlli – Suure-Jaani	24123
Kõrvalmaantee	Viljandi – Suure-Jaani	24124
Kõrvalmaantee	Epra – Kildu	24125
Kõrvalmaantee	Epra – Särgavere – Klaassepa	24126
Kõrvalmaantee	Mudiste – Kobruvere	24127
Kõrvalmaantee	Kildu – Oksa – Tõramaa	24128
Kõrvalmaantee	Võivaku – Kuhjavere	24129
Kõrvalmaantee	Auksi tee	24130
Kõrvalmaantee	Taari – Auksi	24131
Kõrvalmaantee	Vastemõisa – Kõpu	24149
Kõrvalmaantee	Viljandi – Metsküla	24150
Kõrvalmaantee	Kõpu – Tõramaa – Jõesuu	24151
Kõrvalmaantee	Uue-Kariste – Supsi	24168
Kõrvalmaantee	Kirivere tee	24210
Kõrvalmaantee	Metsküla – Kildu	24215
Kõrvalmaantee	Reegoldi – Kolgioja	24231

Lisa 10. Puhastid

Andmed: EELIS, 17.12.2018

Kohanimi	Nimi	Puhastamise tüüp	Puhasti tüübi täpsustus (mark)	KKR kood
----------	------	------------------	--------------------------------	----------

Viljandi maakond, Põhja-Sakala vald, Kirivere küla	Kirivere Kool	Biotiik põhipuhastina		PUH0000084
Viljandi maakond, Põhja-Sakala vald, Kõidama küla	Kõidama	Läbivoolne aktiivmudapuhasti		PUH0846010
Viljandi maakond, Põhja-Sakala vald, Koksvere küla	Koksvere biotiik	Biotiik põhipuhastina	Biotiik x2	PUH0842530
Viljandi maakond, Põhja-Sakala vald, Kõo küla	Kõo	Pinnasfilter	Taimestik- pinnasefilter	PUH0842570
Viljandi maakond, Põhja-Sakala vald, Kõpu alevik	Kõpu asula PS	Biotiik põhipuhastina	OXYD 90	PUH0843010
Viljandi maakond, Põhja-Sakala vald, Munsi küla	Munsi	Muu	3-kambriline septik	PUH0846030
Viljandi maakond, Põhja-Sakala vald, Navesti küla	Navesti biotiik	Biotiik põhipuhastina	Biotiik x1	PUH0846060
Viljandi maakond, Põhja-Sakala vald, Olustvere alevik	Olustvere keskasula	Läbivoolne aktiivmudapuhasti		PUH0843510
Viljandi maakond, Põhja-Sakala vald, Jaska küla	Oru farmi biotiik	Biotiik põhipuhastina	Biotiik x2	PUH0000088
Viljandi maakond, Põhja-Sakala vald, Punaküla	Pargi farm	Läbivoolne aktiivmudapuhasti	BIO 25x2	PUH0843020
Viljandi maakond, Põhja-Sakala vald, Kirivere küla	Pilistvere Hooldekodu biotiid	Biotiik põhipuhastina	Biotiik x2	PUH0000085
Viljandi maakond, Põhja-Sakala vald, Reegoldi küla	Reegoldi aktiivmudapuhasti	Läbivoolne aktiivmudapuhasti		PUH0846050
Viljandi maakond, Põhja-Sakala vald, Sürgavere küla	Sürgavere PS	Läbivoolne aktiivmudapuhasti	Aktiivmudapuhasti	PUH0846040
Viljandi maakond, Põhja-Sakala vald, Päraküla	Suure-Jaani	Läbivoolne aktiivmudapuhasti		PUH0846020
Viljandi maakond, Põhja-Sakala vald, Päraküla	Suure-Jaani jäätmejaama sademeveepuhasti	Liiva-mudapüüdur		PUH0000027
Viljandi maakond, Põhja-Sakala vald, Suure-Jaani linn	Taisto Busside biotiid		Biotiik	PUH0840520
Viljandi maakond, Põhja-Sakala vald, Ülde küla	Ülde reoveepuhasti	Biotiik põhipuhastina	Biotiik x2	PUH0843520

Viljandi maakond, Põhja-Sakala vald, Vastemõisa küla	Vastemõisa	Läbivoolne aktiivmudapuhasti		PUH0847010
Viljandi maakond, Põhja-Sakala vald, Võhma linn	Võhma reoveepuhasti	Läbivoolne aktiivmudapuhasti	BIOT-2000/2	PUH0840530

Lisa 11. Maaparandussüsteemid

Andmed: EELIS, 17.12.2019

Maaparandussüsteemi kood	Ehitise nimetus	Ehitusaasta
6114310040130	KÄLISTE	1980
6114360010020	LUBJASSARE (ÜP-271)	1977
6113910010050	OSJU (ÜP-208)	1973
6114310010031	KINGU TALU	1993
6113910010050	PAELAMAA (TTP-296)	1979
6114350010010	PARDUSE I-II	1973
6113360010050	PÜHAMÄE	1987
6114310020070	LEMMJÕE	1967
6020647400020	PARDUSE I-II	1973
6114310010010	POLDI (PÜ-181)	1972
6113160011100	TURPSI	1967
6114340020010	ARJANDI	1966
6114310010020	ARJANDI-JÜRI TALU	1995
6020629100020	VILLEMI TALU	1994
6113910010097	RAUDNA	1976
6020647400010	EPRA	1984
6113910020111	METSKÜLA	1983
6113910020130	RAUDNA (VILJANDI)	1971
6114090010240	JÕEÄÄRNE	1981
6114340020040	KOIKÜLA	1970
6113220010010	PAENASTE	1985
6114310030109	KOBRUVERE	1980
6113360010032	PÜHAMÄE	1987
6113350030041	MURRU	1981
6113350030040	MURRU	1981
6113360010029	PÜHAMÄE	1987
6114310030090	VAALAMÄE	1980
6020629100020	SAADU (PÄRSTI)	1973
6113770030012	LOODIOJA	1985
6114280010190	SERUKÜLA	1988
6113160011310	UNAKVERE	1950
6113160011270	KÕNNU TTP242	1976
6114310010031	LAADAMETSA TALU	1993
6114310010031	ARJANDI-JÜRI TALU	1985
6113910010097	METSKÜLA	1983
6113280030007	AIMLA-ARU METSAKUIVENDUS	1989
6113160011220	OLUSTVERE METSAKUIVENDUS	1938

6113280030002	AIMLA-ARU METSAKUIVENDUS	1989
6114070020010	METSKÜLA	1983
6114070010030	KESKUSE	1974
6113910010024	KUUSEKÄÄRA (TTP-390)	1980
6113460010011	HÜPASSAARE (TP-610)	1985
6113160011052	KARJASOO (TTP-205)	1977
6113160011220	NAVESTI POLDER	1977
6113310020014	UNAKVERE	1950
6113460010050	MUTIARU TALU	1994
6114270010010	KILPSI	1975
6114090010009	LAANE-TAKI	1977
6114370010008	KUURA TALU	1995
6114370010010	RÄÄTSA (TTP-501)	1988
6113160920090	PILISTVERE	1974
6113160011356	PETSKISOO	1967
6113160011353	PETSKISOO	1967
6114310010040	VÖLLI-SAALU TALU	1990
6114310010053	VÖLLI-SAALU TALU	1990
6114370010010	VANA-TAHU TALU	1992
6114310010012	UUE-TAHU TALU	1995
6114370010004	PAELAMAA (TTP-296)	1979
6114360010020	LEMMAKÕNNU	1978
6114090010280	MÕISA	1972
6113360010020	OLUSTVERE	1979
6114370010010	SIGARO-LAOSE	1980
6113420020031	ENGE II	1978
6113280020011	KARU MIHKEL	1986
6113600010395	HALLISTE (PÜ 93-I)	1957
6113600010394	MAASSAARE (PÜ-93-II)	1957
6113600010402	TEESSOO-VAINRISTI (PÜ-68)	1982
6113770020030	KULLI-SELGE (TP-595)	1988
6113600012011	VENNISAARE I (TTP-333)	1982
6113160011365	PRITSUSAARE	1999
6113160011114	Kalda	1979
6113350030080	Kimmasaare	1988
6113160011070	JÄLEVERE-LINNUKÜLA	1967
6113220020040	PAENASTE	1985
6113160011340	KÕO	1979
6113160920030	KÕO	1979
6113460020020	LAANENIIDU-SAAREKÜLA	1964
6113460010020	LABIDA(TTP-357)	1983
6113160011010	PIKKMETS (TTP678)	1991
6113370020010	NAELAOJA-PAKSUKÜLA	1962
6113160011300	KAARLE	1993
6113160011120	NAVESTI -ANDRESE REK.	1988
6113160011210	NAVESTI POLDER (KÕO)	1977
6113370020040	NIINESAARE (TTP-428)	1982
6113420040020	NUUTRE-JAANISOO	1980
6113160011350	PETSKISOO	1967
6113260020090	PIKKANI ANNI	1966

6113350030040	KOLGA	1974
6113360030020	KERITA I	1969
6113400020031	MÄHKÜLA	1984
6113420020010	ENGE II	1978
6113400050060	LEPIKU	1967
6113160011110	JÕESUU	1967
6113280020010	SÄRGLA TTP628	1986
6113440020030	TAHKESOO	1963
6113460020040	KESKUSE A-12	1979
6113160011320	KOBINSAARE	1976
6113160011150	UUS TEE	1993
6113400050090	KÄREVERE	1988
6113400050100	KÄREVERE	1988
6113360030050	KÄÄRIKU	1967
6113160011310	VENEVERE	1987
6113400010010	VIHIKÜLA-PÕHJAKA	1982
6113400020030	VIHIKÜLA-PÕHJAKA	1982
6114090010190	KIHU-RAISTIKU	1971
6113910010110	VAHELAANE TALU	2000
6114070030010	MEKSI-OJAKÜLA	1977
6114070020030	METSKÜLA	1983
6114090010070	VANAVESKI	1967
6114090010110	VANAVESKI	1967
6114090010120	VANAVESKI	1967
6114090010050	VANAVESKI	1967
6114090010020	VANAVESKI	1967
6114280010140	VARDJA-SAAREKÜLA	1989
6114280010200	VARDJA-SAAREKÜLA	1989
6114310040141	VARESE	1979
6114090010150	JÕEÄÄRNE	1981
6113920040080	SÜRGAVERE (TTP-356)	1980
6114310010020	KIBARU (MM-1971)	1971
6114040010021	RAUDNA (VILJANDI)	1971
6114350010010	KOBRUVERE	1980
6114070020050	METSKÜLA	1983
6113910010050	LUBJASAARE (TTP-271)	1977
6113910010050	OSJU (ÜP-247)	1975
6020647400010	PARDUSE I-II	1973
6113910010025	POLDI (PÜ-181)	1972
6114310020060	ARJANDI	1966
6114340040030	JAANISOO	1966
6113220020040	Paenaste	1985
6114090010291	Pulgaaru	1995
6113400050050	Olustvere	1977
6113160011095	Kalda	1979
6113160011230	NIINESAARE	1937
6114340040014	Epra	1984
6114340040012	Epra	1984
6113290030020	KESKUSE (VÕIT)	1971
6114310010011	KIBARU (MM-1971)	1971
6113250010050	PIKKANI ANNI	1966
6113160920040	KÕO	1979

6113910010100	METSKÜLA	1983
6113400010010	LABIDA (TTP-357)	1983
6113160011370	KÕO	1979
6113400020032	MÄHKÜLA	1984
6113470030010	KÜNKARABA (TTP547)	1989
6113460020010	LAANENIIDU-SAAREKÜLA	1964
6113460010021	LABIDA (TTP-357)	1983
6113360010021	KUIAVERE	1970
6113160011345	PÄRNA	1936
6113460010040	LABIDA (TTP-357)	1983
6113160011220	LEPIKU	1991
6113160011040	KOIDU TALU	1991
6113400050020	LÕHAVERE	1981
6113400050030	LÕHAVERE	1981
6113160011110	SAARE REK.	1986
6113160011080	JUHANI TALU	1993
6113400050040	LÕHAVERE	1981
6113360030049	MURRU	1982
6113370020020	NAELAOJA-PAKSUKÜLA	1962
6113160011170	METSA	1993
6113160011140	NAVESTI -ANDRESE REK.	1988
6113160011190	NAVESTI POLDER	1977
6113160011200	NAVESTI POLDER (KÕO)	1977
6113160011250	NAVESTI POLDER (KÕO)	1977
6113160011360	MIKOSAARE TALU	1993
6113160820010	TURPSI	1989
6113160920010	MÕISAKÜLA	1970
6113160011230	NIINESAARE (TTP-428)	1982
6113420040010	NUUTRE-JAANISOO	1980
6113420040011	NUUTRE-JAANISOO	1980
6113350030060	OINAOJA	1982
6113220010010	VENEVERE	1987
6113220020020	PAENASTE	1985
6113230020040	KOBINSAARE	1976
6113360030010	OINAOJA	1982
6113230030010	ARUSSAARE	1979
6113260020010	MAALASTE-UUETOA TALU	1999
6113200020001	PATSI TALU	2000
6113360010030	KÄREVERE	1988
6113360020030	KERITA II	1971
6113360030020	KAUBI	1976
6114070020030	JÄRVE	1989
6113230020020	ARUSSAARE	1979
6113260020070	ARUSSAARE	1979
6113160011220	PÜHAMÄE	1987
6113400050060	PÜHAMÄE	1987
6113160820090	REEGOLDI	1961
6113400050010	LAHMUSE (LAHMUSE)	1990
6113400040011	ENGE II	1978
6113420040040	EPRA	1984
6113250010020	RÄPUSAARE POLDER	1981
6113260020020	RÄPUSAARE POLDER	1981

6113260020050	RÄPUSAARE POLDER	1981
6113460010050	VIHIKÜLA-PÕHJAKA	1982
6113160011340	JOOSTA TALU	1999
3102020020060	SÄRGLA TTP628	1988
6113440020020	TAHKESOO	1963
6113460020050	ARJANDI	1979
6113290020080	KESKUSE (VÕIT)	1971
6113370020060	UUS TEE	1993
6113400050050	KÄREVERE	1988
6113280030010	VESKI	1980
6114240010020	KÕSSA	1979
6113910010029	LAANE-TAKI	1977
6114090010160	KIHU-RAISTIKU	1971
6113910010110	LAURI TALU	1995
6113910010110	RAUDNA	1976
6114090010210	KIHU-RAISTIKU	1971
6114090010250	KIHU-RAISTIKU	1971
6114310030080	KILDU	1987
6114310040150	LEMBITU	1974
6114070020050	MEKSI-OJAKÜLA	1977
6114070010020	METSKÜLA	1983
6114090010060	VANAVESKI	1967
6114090010090	VANAVESKI	1967
6114090010100	VANAVESKI	1967
6114250010040	VANAVESKI	1967
6114310030120	KOBRUVERE	1978
6114090010040	VANAVESKI	1967
6114090010010	VANAVESKI	1967
6114090010030	VANAVESKI	1967
6114280010170	SERUKÜLA	1988
6113600010398	VARDJA-SAAREKÜLA	1989
6114280010130	VARDJA-SAAREKÜLA	1989
6114310040140	VARESE	1979
6113910010029	KUTSIKU	1989
6113910010021	MM-1986	1986
6113600010393	KUUSEKÄÄRA (TTP-390)	1980
6114310040130	SÜRGAVERE (TTP-356)	1980
6113930010020	SÜRGAVERE (TTP-356)	1980
6114090010230	KESKUSE (KÕPU)	1981
6113460010010	HÜPASSAARE (TP-610)	1985
6114310030081	KOBRUVERE	1980
6114050020050	SAVIKOTI-KESKUSE	1976
6113160011030	VANAÕUE (TTP429)	1984
6113360010010	NAVESTI POLDER (OLUSTVERE)	1970
6113160011230	TÕRVAARU PÜ204	1973
6113160011260	TURU	1976
6114230020010	LOODIOJA	1985
6113460010020	KARJASOO (TTP-205)	1977
6113400020031	VIHIKÜLA-PÕHJAKA	1982
6113460010030	LABIDA (TTP-357)	1994
6113460010010	KARJASOO (TTP-205)	1977

6114310010030	HÜPASSAARE (TP-610)	1985
6113360030030	OINAOJA	1982
6113250010038	ARUSSAARE	1979
6113160011355	PETSKISOO	1967
6114370010006	PAELAMAA (TTP-296)	1979
6114310010040	RÄÄTSA (TTP-501)	1988
6114310020071	LEMMJÕE	1967
6114310030110	VAALAMÄE	1980
6114090010130	VANAVESKI	1967
6114310040140	LEMBITU	1974
6114360010020	KÄÄRIARU	1972
6113770030011	KULLI-SELGE (TP-595)	1988
6114230020009	Pulgaaru	1995
6113420040050	EPRA	1984
6114340030010	EPRA	1984
6114250010050	LAANE-TAKI	1977
6114310030100	PARDUSE I-II	1988
6113460010027	LABIDA (TTP-357)	1994
6113460010019	KARJASOO (TTP-205)	1977
6114310010020	HÜPASSAARE (TP-610)	1985
6114310010012	RÄÄTSA (TTP-501)	1988
6114070010030	JÄRVE	1989
6113160011110	NIINESAARE (TTP-428)	1982
6114340040030	EPRA	1984
6114310010031	HÜPASSAARE (TP-610)	1985
6020647400010	KÄLISTE	1980
6114310010013	RÄÄTSA (TTP-501)	1988
6113910010110	METSKÜLA	1983
6113460020080	ENGE II	1978
6113460020050	ENGE II	1979
6113460020070	KESKUSE A-12	1970
6113460020060	KESKUSE A-12	1970
6113460020010	ENGE II	1978
6113420020020	ENGE II	1978
6113400020032	ENGE II	1978
6113400040020	ENGE II	1978
6113160011400	PILISTVERE	1974
6113160820070	PAASIOJA	1987
6113400050010	ROOSTEOJA	1983
6113160820060	PAASIOJA	1987
6113160820030	TEDRENIIDU	1980
6113160820050	LAHMUSE (LAHMUSE)	1990
6113400030010	LAHMUSE (LAHMUSE)	1990
6113420020030	ENGE II	1978
6113160920070	PILISTVERE	1974
6113460020010	JULGA A-58	1968
6114240010010	KIHU-RAISTIKU	1971
6113400020031	JULGA A-58	1968
6114090010180	JÕEÄÄRNE	1981
6114090010170	JÕEÄÄRNE	1981
6113350030070	KILLESE	1988
6114070010010	KÄÄRU TALU	1992

6113230031010	Ristisaare	1998
6113910010080	METSKÜLA	1983
6113910010081	METSKÜLA	1983
6113530010020	TAHKESOO (PÜ37)	1962
6113440030010	RASSI METSAKUIVENDUS	1984
6113160011030	TAHKESOO (PÜ37)	1962
6113160011070	Jaagu-Juhani metsakuivendus	1962
6113470030020	PÄRASSAARE (TTP547)	1989
6113160010094	NIINESAARE (TTP-428)	1982
6113910010030	PÜ-129	1989
6113600010395	MAASSAARE (PÜ 93-II)	1957
6113910010083	METSKÜLA	1983
6113910010029	KÕPU JA TIPU PÜ-129	1980
6114090010009	VANAVESKI (ÜP-247)	1975
6114090010260	KIHU-RAISTIKU	1971
6114230020010	MÕISA	1972
6114090010220	KIHU-RAISTIKU	1971
6114090010200	KIHU-RAISTIKU	1971
6113910010029	VARDJA-SAAREKÜLA	1989
6113400040010	ENGE II	1978
6113910010050	LUBJASSARE (ÜP-271)	1977
6114070010010	LUBJASSARE (ÜP-271)	1977
6114070020020	JÄRVE	1989
6113400020020	VIHIKÜLA-PÕHJAKA	1982
6114370010008	RÄÄTSA (TTP-501)	1988
6113400050050	LÕHAVERE	1981
6113260020070	RÄPUSAARE POLDER	1969
6113370020090	RÄPUSAARE POLDER	1969
6113260020040	RÄPUSAARE POLDER	1981
6113260020050	ARUSSAARE	1979
6113260020030	RÄPUSAARE POLDER	1981
6113250010010	RÄPUSAARE POLDER	1981
6113250010010	ARUSSAARE	1979
6114090010280	JÕEÄÄRNE	1981
6113230020011	RÄPUSAARE POLDER	1981
6113230020021	KOBINSAARE	1979
6113160011290	KOBINSAARE	1976
6114090010230	JÕEÄÄRNE	1981
6113400050080	KÄREVERE	1988
6113400050070	KÄREVERE	1988
6114090010080	VANAVESKI	1967
6114250010040	LAANE-TAKI	1977
6113160011390	KÕO	1979
6114350010002	LESTI	1935
6114340020032	LESTI	1935
6114340020030	LESTI	1935
6114310010052	KIVIKÄÄRU	1930
6114280010200	SERUKÜLA	1988
6113770020050	TURVA	1968
6114230020010	TURVA	1975
6113160011140	NAVESTI (PAALA)	1977
6113400020010	NAVESTI (LAHMUSE)	1975

6113160011060	NAVESTI (LAHMUSE)	1992
6114240010061	SONGA (TTP-395)	1976
6114090010330	SONGA (TTP-395)	1976
6113360010030	PÜHAMÄE	1987
6114280010200	TURVA	1975
6114350010020	EPRA	1984
6114310040130	KABILA IV-KIMASTU	1984
6113400050060	NAELAOJA-PAKSUKÜLA	1967
6113370020050	UUS TEE	1993
6114270010010	LAANE-TAKI	1977
6114270010010	LAANE-TAKI	1977
6114090010290	MÕISA	1972
6113160011280	PAENASTE	1985
6113160011330	KÕO	1979
6113910020130	RAUDNA	1976
6114310010031	RAIESTIKU TALU	1993
6114090010270	JÕEÄÄRNE	1981
6113360010031	PÜHAMÄE	1987
6114310030082	VAALAMÄE	1980
6113350030060	MURRU	1981
6113160011261	TÖRVAARU PÜ204	1973
6113160011091	JÄLEVERE-LINNUKÜLA	1967
6114310040142	LEMBITU	1974
6113910010030	VANAVESKI (ÜP-247)	1975
6114230020010	KULLI-SELGE (TP-595)	1988
6114310030080	KILDU TALU	1987
6113280020002	KÕNNU TTP242	1976
6113360030040	KAUBI	1976
6113910010082	METSKÜLA	1983
6114070030002	KESKUSE	1974
6114070020010	JÄRVE	1989
6114070020040	KESKUSE	1974
6114400010010	KUUSEKÄÄRA (TTP - 390)	1980
6113910010023	KUUSEKÄÄRA (TTP - 390)	1980
6113460010008	HÜPASSAARE(TP-610)	1985
6113160011220	NAVESTI POLDER (OLUSTVERE)	1985
6113460010025	KARJASOO (TTP-205)	1977
6113400010007	LABIDA (TTP-357)	1983
6113310020010	UNAKVERE	1950
6113460010050	LABIDA (TTP-357)	1994
6113260020060	ARUSSAARE	1979
6113910010029	KILPSI	1975
6113910010031	LAANE-TAKI	1977
6113370020100	RÄPUSAARE POLDER	1969
6113160920085	PILISTVERE	1974
6113250010030	ARUSSAARE	1979
6114310010028	RÄÄTSA (TTP-501)	1988
6114370010010	UUE-TAHU TALU	1995
6113260020080	PIKKANI ANNI	1966
6113160820080	REEGOLDI	1961
6113160011050	LEPAKOSE-3 TALU	1992

6114310010020	KARJASOO (TTP-205)	1977
6114370010010	LEMMAKÖNNU	1978
6113460020009	VIHIKÜLA-PÕHJAKA	1982
6113160011180	METSA	1976
6114310030082	SIGARO-LAOSE	1989
6113600010396	HALLISTE (PÜ 93-I)	1957
6113600010398	TEESSOO-VAINRISTI (PÜ-68)	1982
6113770020050	KULLI-SELGE (TP-595)	1988
6113770020030	VENNISAARE I (TTP-333)	1982
6113160920060	KÕO	1979
6113910010108	Jõeääre	1989
6113400050020	OLUSTVERE (TTP 295)	1977
6113160011340	PETSKISOO	1967
6113160820020	KAISMA	1981
6113160011110	NAVESTI-ANDRESE REK.	1988
6113160011150	NAVESTI-VISTI	1961
6113160011200	NIINESAARE (TTP-428)	1982
6113220020030	PAENASTE	1985
6113160920080	PILISTVERE	1974
6113360010010	KUIAVERE	1970
6113230020030	ARUSSAARE	1979
6113260020030	ARUSSAARE	1979
6113400020032	VIHIKÜLA-PÕHJAKA	1982
6113420040030	JAANISOO	1969
6113360020010	RULLI	1990
6113160011160	JÕESUU	1967
6113160820040	TEDRENIIDU	1980
6113160011030	KOIDU TALU	1991
6114280010150	VARDJA-SAAREKÜLA	1989
6114250010040	JÕEÄÄRNE	1981
6114310040142	KABILA IV-KIMASTU	1984
6114310010020	KÕRGE TALU	1995
6114340040010	NUUTRE-JAANISOO	1980
3101820040030	MURRU TALU	1997
6114340020020	ARJANDI	1966
6114350010010	EPRA	1984
6113910010050	VANAVESKI (PÜ-208)	1973
6114350010040	EPRA	1984
6114310010011	HÜPASSAARE (TP-610)	1985
3101820050070	MURRU	1982
6114050020040	SAVIKOTI SOO	1974
6114310030100	KOBRUVERE	1980
6113440020011	RASSI METSAKUIVENDUS	1984
6113440020010	VANAÕUE (TTP429)	1984
6113260020081	PIKKANI ANNI	1966
6113160011090	JÄLEVERE-LINNUKÜLA	1967
6113350030050	MURRU	1981
6113910010060	VANAVESKI (ÜP-247)	1975
6113310020020	UNAKVERE	1950
6113460020030	KESKUSE A-12	1970
6114250010020	VANAVESKI	1967

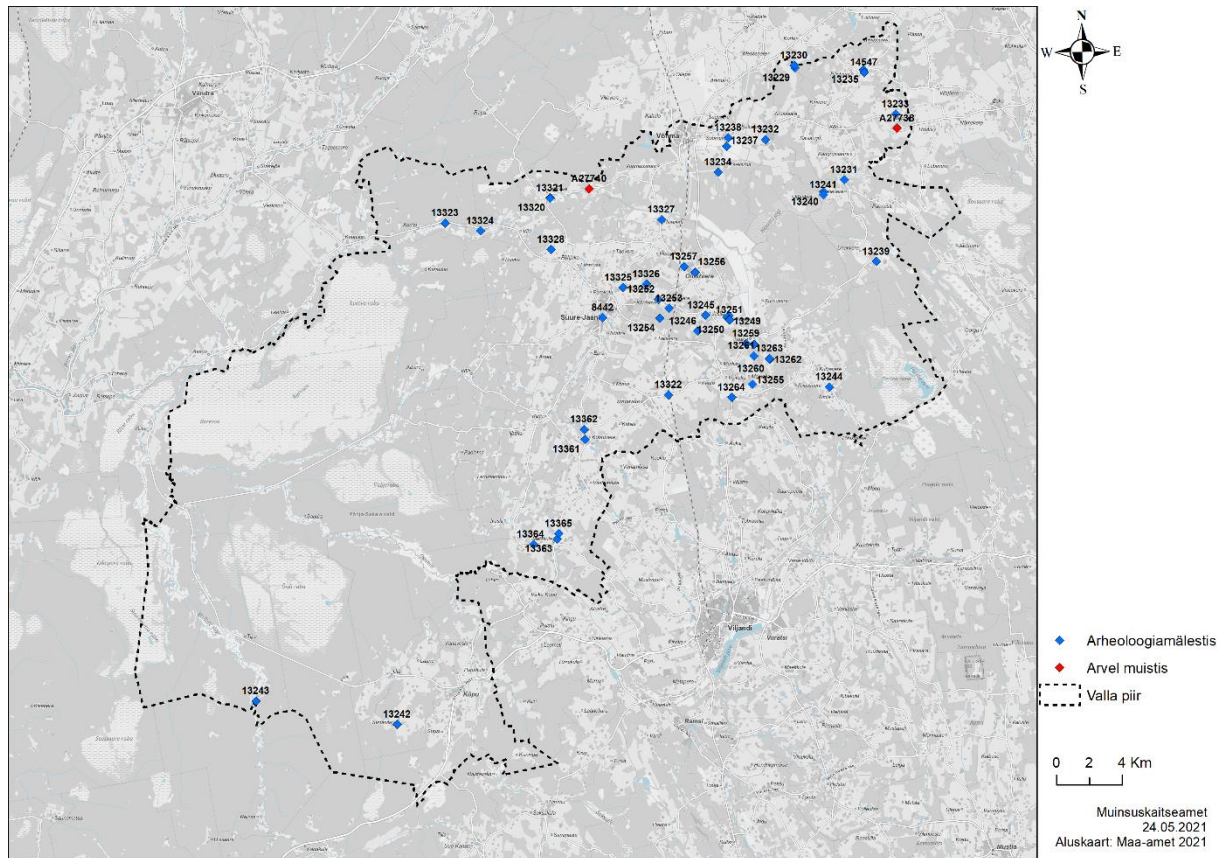
6113360030042	KAUBI	1976
6114310010050	SAARE TALU	1994
6114090010310	MÕISA	1972
6114230020020	LOODIOJA	1985
6114310040130	PARDUSE I-II	1973
6113280020030	AIMLA-ARU METSAKUIVENDUS	1989
6113280030008	AIMLA-ARU METSAKUIVENDUS	1989
6113910010095	METSKÜLA	1983
6114070010040	JÄRVE	1989
6114070020050	KESKUSE	1974
6114400010009	KUUSEKÄÄRA (TTP - 390)	1980
6113910010022	KUUSEKÄÄRA (TTP - 390)	1980
6113160011020	KARJASOO (TTP-205)	1977
6113160011050	KARJASOO (TTP-205)	1977
6113160011052	LABIDA (TTP-357)	1983
6113160011280	UNAKVERE	1950
6113460010030	MUTIARU TALU	1994
6114270010010	LAANE-TAKI	1986
6114340020030	LEMMJÕE	1967
6114310010012	PAELAMAA (TTP-296)	1979
6113280030050	TUUDEVERE METSAKUIVENDUS	1985
6113360010040	PÜHAMÄE	1987
6114040010020	LEHTALLIKU	1974
6113370020070	UUS TEE	1993
6114280010180	VARDJA-SAAREKÜLA	1989
6113910010029	SERUKÜLA	1988
6114070010030	VAALAMÄE	1980
6114370010010	ILBAKU	1977
6114070030001	KESKUSE	1974
6113370020080	RÄPUSAARE POLDER	1969
6113600010398	VENNISAARE I (TTP-333)	1982
6114270010010	Laane-Taki	1977
6114340040020	Epra	1984
6113370020030	NIINESAARE (TTP-428)	1982
6113360020020	RULLI	1990
6113420040040	JAANISOO	1969
6113160011150	JÕESUU	1967
6114350010030	Epra	1984
6113160011330	LIIVASSAARE	1965
6114340020020	KOIKÜLA	1970
6113160011380	KÕO	1979
6113250010040	ARUSSAARE	1979
6113400020014	VIHIKÜLA-PÕHJAKA	1982
6113280030040	TUUDEVERE METSAKUIVENDUS	1985
6113160011240	NAVESTI POLDER (OLUSTVERE)	1985
6114310030100	KABILA IV-KIMASTU	1984
6113160011220	OLUSTVERE	1963

6113310020010	SOOSAARE (TTP-479)	1985
6113160011280	SOOSAARE (TTP-479)	1985
6113310020010	UNAKVERE	1975
3101820020040	KURIKA	1983
6113310020020	UNAKVERE	1964
6113310020020	PÄRAPÕRGU	1964
6113160011240	POLDRI	1985
6113290020050	PÄRDI	1982
6113290020030	LIUA	1973
6113290020031	KESKUSE (VÕIT)	1971
6113280020020	LIUA	1971
6113280020020	AIMLA-ARU METSAKUIVENDUS	1989
6113280020020	SOOVIKU	1975
6113290020020	KESKUSE (VÕIT)	1971
6113350030030	KESKUSE (VÕIT)	1969
6113290020070	KESKUSE (VÕIT)	1971
6113290020040	PÄRDI	1982
6113290020060	KESKUSE (VÕIT)	1971
6113290030010	KESKUSE (VÕIT)	1971
6113280030020	VESKI	1980
6113280020020	VESKI	1971
6113160920020	MÕISAKÜLA	1970
6113290020010	LIUA	1973
6113600010397	TEESSOO-VAINRISTI (PÜ- 68)	1962
6113350020010	NAVESTI POLDER (OLUSTVERE)	1990
6113350020010	KURNUVERE	1979
6113350030020	NAVESTI POLDER (OLUSTVERE)	1970
6113350020030	NAVESTI POLDER (OLUSTVERE)	1970
6113350030010	NAVESTI POLDER (OLUSTVERE)	1970
6113350020020	NAVESTI POLDER (OLUSTVERE)	1990

Lisa 12. Põhja-Sakala valla arheoloogiapärand ja ajaloolised looduslikud pühapaigad

Seletuskiri Põhja-Sakala valla üldplaneeringu juurde

Ulla Kadakas, Pikne Kama ja Martti Veldi (Muinsuskaitseamet)

Joonis 1. Põhja-Sakala valla arheoloogiamälestised.

Põhja-Sakala valla arheoloogiamälestised

Põhja-Sakala vallas on 2021. aasta mai seisuga riigi kaitse all 51 arheoloogiamälestist (joonis 1, Lisa 1).

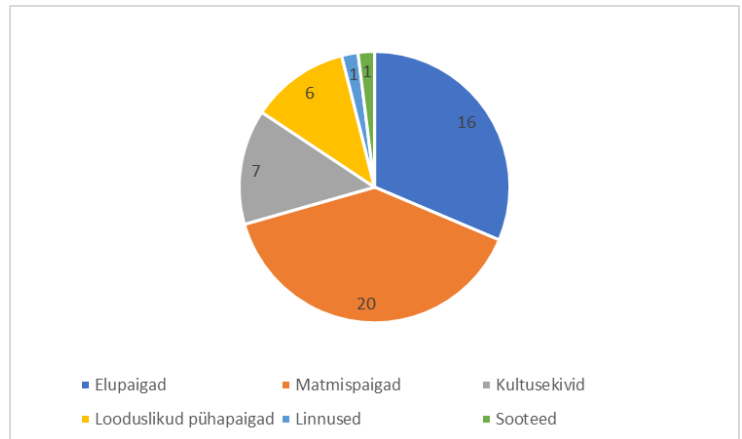
Eesti Vabariigi taastamise järel 1994. aastal vastu võetud muinsuskaitseaduse järgi tuli Muinsuskaitseametil üle vaadata nõukogude ajal vabariiklikesse ja kohaliku kaitse nimekirjadesse ja nende alusel maakasutusplaanidele märgitud mälestiste seisund ning mälestise tunnuste olemasolu korral ette valmistada uued kaitse nimekirjad. Varasemate kaitse nimekirjade ülevaatus ja 1990. aastate esimesel poolel avastatud muististe andmete kontrollimine jõudis lõpule 1997.-1998. aastal, kui kultuuriministri määrustega võeti muistised (taas) riigi kaitse alla.

Arheoloogilisi objekte avastatakse maastikul pidevalt juurde, kuid kaitse alla jõutakse neist võtta vaid vähesed. Põhja-Sakala vallas pärast 1997. aasta kultuuriministri määrust uusi kaitsealuseid arheoloogiamälestisi lisandunud ei ole.

Kõige rohkem on riikliku kaitse alla võetud matmispaiku (20), asulakohti (16), enam-vähem võrdset on kultusekive (7) ning looduslike pühapaiku (6). Lisaks üks muinasaegne linnamägi ning üks ajalooline sootee. (tabel 2).

Tabel 1. Põhja-Sakala arheoloogiamälestised tuubiti.

Muistise tüüp	Arv
Elupaigad	16
Matmispaigad	20
Kultusekivid	7
Looduslikud pühapaigad	6
Linnused	1
Sooteed	1

Planeerimisel arheoloogiapärandiga, sh ka ajalooliste looduslike pühapaikadega arvestamise hõlbustamiseks on maakasutusega seotud soovitatavad tegevused mälestistel ja meetmed maakasutuse negatiivse mõju leevendamiseks koondatud tabelisse (vt lisa 2). Mälestised on rühmitatud liigi kaupa (kindlustatud kohad, elupaigad, matmispaigad, pühapaigad, töö- ja suhtluspaigad).

Mälestistel ja nende kaitsevööndites tegutsemisel tuleb lähtuda muinsuskaitseadusest ning töid kavandades küsida tingimusi Muinsuskaitseametilt. Tabelis esitatud tegevused ja leevendusmeetmed on soovituslikud, kuid neid järgides on kõige paremini tagatud mälestiste säilimine maastiku ajalise mitmekihilisuse näitajana ning arheoloogilise kultuurikihi teabemahukus ajalooallikana.

Mälestistel ja kaitsevööndites ei ole maa senine sihtotstarbeline kasutus üldjuhul keelatud, kuid võimaliku arheoloogilise kultuurikihi säilimise ja väljakujunenud ajaloolise miljöö tagamiseks tuleb neil aladel arvestada seadusest tulenevate kitsendustega. Maakasutuse piirangud sõltuvad mälestise olemusest ja tüübist, arheoloogiamälestistel on kitsendused seotud kaeve- ja muude pinnasetöödega, samuti raietöödega, sest nende tegevuste käigus on oht kahjustada mälestise arheoloogilist kultuurikihti (pinnast) või mälestisele omast keskkonda. Reeglina on suurema ulatusega mälestistel (nt asulakohad) võimalik maa aktiivsem kasutus (nt maaharimine), väiksematel objektidel (kivikalmed, kääpad, kivid, kalmistud) passiivsem kasutus (heinamaa, karjamaa, metsamaa). Lisaks muinsuskaitse väärtustele võimaldavad arheoloogiamälestised aktiivse põllumajanduse piirkondades tagada suurte põllumassiivide liigendatust, mis on oluline ökoloogilise mitmekesisuse ja elurikkuse säilimiseks.

Põhja-Sakala valla looduslikud pühapaigad

Muinsuskaitseamet soovib kajastada ajaloolisi looduslike pühapaiku Põhja-Sakala valla üldplaneeringus eraldi peatükina või eraldi lõiguna Kultuuriväärtuslike objektide seas, et tõsta teadlikust ning tagada nende säilimine. Riikliku kaitseta pühapaigad (tabel 4) soovime võtta kohaliku kaitse alla ja looduslike pühapaiku võiks kuvada kaardil eraldi kihina.

Looduslikud pühapaigad on olulise inimõjuta rahvapärismuusikalised ohverdamise, pühakspidamise, ravimise, usulise või rituaalse tegevusega seotud paigad või asjad. Need on olulised rahvapärismuusikakultuuri ning kohaliku identiteedi kandjad. Tegemist on eriilmeliste objektidega, milleks võivad olla metsad või puuderühmad, üksikud puud, kivid, allikad, jõed, ojad, koopad või erinevad maastikuvormid nagu künkad, orud või lohud. Ajaloolise loodusliku pühapaiga peamiseks tunnuseks on suulise rahvapärismuusika olemasolu, mis kõneleb pühakspidamisest, ohvrite toomisest, palvetamisest ja ravitsemisest.

Osa looduslike pühapaiku on riikliku kaitse all muinsuskaitse või looduskaitse objektidena (tabel 3). Informatsiooni leiab nende kohta Kultuurimälestiste registrist: <https://register.muinas.ee/> või EELIS infolehel: <https://eelis.ee/>. Teistele looduslikele pühapaikadele, mis pole riikliku kaitse all (tabel 4), soovime kohaliku kaitse staatust.

Põhja-Sakala valla põhja osa asub Pilistvere kihelkonnas, keskosa Suure-Jaani kihelkonnas ja lõuna osa Kõpu kihelkonnas. Muinsuskaitseameti koordineerimisel toimub üle-eestiline looduslike pühapaikade inventeerimine, kuid inventeerimisega pole jõutud veel nende kihelkondadeni. Inventeerimise käigus kaardistatakse tõenäoliselt valla territooriumil veel looduslike pühapaiku. Hetke analüüs toetub suuresti hetkel kätte saadavatele muinsuskaitse ja looduskaitse andmetele, millele lisaks on kasutatud pärandkultuuri objektide kaardistamise tulemusi ja kohapärimuse kaardirakendust (puudutab Soomaa rahvusparki ala).

Looduslikud pühapaigad säilivad kõige paremini oma traditsioonilises keskkonnas ja üldiselt tuleks nendes minimeerida inimõju – v.a paikade traditsiooniline kasutamine või nende külastatavuse parandamine. Mälestisteks olevate looduslike pühapaikade ümber on tavapäraselt 50 meetri laiune puhvertsoon, et säilitada neid oma loomulikus keskkonnas ja miljöös. Samamoodi peaks käituma kohalik kaitse all olevate looduslike pühapaikade puhul. Pühade puude/puude salude kaitse puhul on oluline, et puud ei muutuks maastikumuutuste (peamiselt metsaraie) tõttu tormituultele avatuks. Pühaks peetud kividele on kõige ohtlikum maaparandus ja muud maastiku tugevalt mõjutavad tegurid (ehitus, karjäärid). Allikate kaitse puhul tuleb vältida otsest kahju objektile (metsa majandamine, mis rikub pinnast, ehitus jm), kuid lisaks arvestada, et ümbruses toimuvad inimõjulised veerežiimi muutused ei kuivendaks allikat. Kultuurimaastikul paiknevate objektide puhul sobib piirkonna edasine kasutamine karja- või heinamaana. Metsas paiknevate hiiepaikade puhul tuleks säilitada mets, eriti selles paiknevad vanemad puud. Looduslikud pühapaigad omavad lisaks kohaliku identiteedi hoidmisele ka turismi potentsiaali – seetõttu võib kaaluda looduslike pühapaikade laiemat tutvustamist ja tähistamist infotahvliite ja/või teeviitadega.

Tabel 2. Põhja-Sakala vallas asuvad ajaloolised looduslikud pühapaigad, mis on riikliku kaitse all.

Nimetus	Asukoht	Paiga olemus ja seisund
Ohvriallikas (mälestis nr 13229)	Arussaare küla	Allikat teatakse Uduallika nime all. Rikkaliku pärimuse põhjal on allika veega ravitud ja allikasse raha ohverdatud. Allikat peetud pühaks ja seal palvetatakse. Paraku on kuivendustööd piirkonnas allikat oluliselt kuivendanud, kuid siiski on tänapäevalgi allikas veerikas, selge veega ja allika põhjast pulbitseb vett üles.
Ohvrikivi (mälestis nr 13230)	Arussaare küla	Uduallika lähistel paiknev ohvrikivi on Suuremõõtmeline (laius 4,5 m, pikkus 5,5 m ja kõrgus 1,5 m). Kivil on kirjeldatud lohkusid ja pärimuse põhjal seal ohverdati. Kivi lähiümbrus on lageraielank, kuid mälestise kaitsevööndisse on osa puid kasvama jäetud.
Hiiekoht "Hiiesaare" (mälestis nr 13237)	Soomevere küla	Hiiesaare on kõrgem lage ala keset madalat ja kuivendatud Soomevere küla põllu- ja heinamaad. Minevikus kirjeldatakse seal kasvavat suuremaid kaski, kus kohalik rahvas ohverdamas käis. 1973. aastal kasvas seal üksik madal kask. Tänapäeval seal puid enam ei kasva. Ala kasutatakse tänapäeval heina- või karjamaana.
Ohvrikivi (mälestis nr 13246)	Jaska küla	Kivi teatakse ohvrikivina. Madal kivi keset rohumaad Tõntsu taluhoonete lähedal on looduslike protsesside mõjul murenenud.
Kultusekivi (mälestis nr 13248)	Kuiavere küla	Teede risti lähistel paikneval kivil on väikesed lohud, mis sinna on tehtud ligi 3000-2000 aastat tagasi. Kivil on kirjeldatud 33 lohku. Kivi pealispind on murenenud. Rahvapärimuse põhjal on kivi peal tehtud jaanituld ja kivi ümbruses tantsitud. Rahvas on pidanud seda ohvrikiviks. Tänapäeval asub kivi keset karja- ja heinamaad. Kivi ümbrust niidetakse.
Kultusekivi (mälestis nr 13260)	Tääksi küla	Suurel ja lamedal kivil kirjeldatud 14 väikest lohku on tehtud sinna ligi 3000-2000 aastat tagasi. Rahvapärimuses teatakse seda Tõnni vakana, kuhu viidud ande, näiteks lehma esimest piima, uudsevilja või liha. Kivi on üks kompleks hiiekohaga (mälestis nr 13262) ja

		ohvriallikaga (mälestis nr 13263). Kivil on märgata ka tänapäeval sinna annetatud münte.
Ohverdamiskoht "Hiie koht", "Püha hiis" (mälestis nr 13262)	Tääksi küla	Õnniste talude juures olevat hiiekohta, nimetatud ka Hiiekallas, on peetud pühaks ja seal käidud ohverdamas. Koha kohta on palju pärimust, kus muuhulgas mainitakse ka hiies elavaid jumalaid. Kirjeldatakse pühased hiiepuid, tihti jalakaid. Mäe küljel paikneb ohvriallikas (mälestis nr 13263) ja mäe peal ohvrikivi (mälestis nr 13260). Hiiekohta on kahjustanud raietööd hiieala lõuna osas 2014–2017. aasta vahel. Muus osas on hiieala seisukord hea.
Ohvriallikas (mälestis nr 13263)	Tääksi küla	Allikat on nimetatud ka Hiieallikaks ja rahvapärimeses kirjeldatakse allikasse ohverdamist ning allika pühaks pidamist. Allikas on kividest vooderdatud väike veesilm Hiiekalda servas.
Iia ristimänd (looduskaitse üksikobjekt KLO4000855)	Iila küla	Vana-Vainristi talu lähistel olev ristipuu on vana männipuu, mille koorel leidub märke sinna lõigatud ristidest. Matuse käigus lahkunu mälestuseks ristitegemine tee äärsesse puusse on tänaseks peamiselt elujõuline vaid Kagu-Eestis. Arhiiviallikatele tuginedes oli komme 20. sajandi alguses palju laiemalt levinud, seal hulgas ka tänapäevase Viljandi maakonna aladel. Iila külas olev ristipuu on ainuke teadaolev säilinud ristipuu, mis esindab kunagi piirkonnas levinud kommet. Ristipuid austati ja peeti pühaks. Iila ristimänd on seest õõnes ja 2015. aastal kahjustas seda karu.
Tammeveski kivi (looduskaitse üksikobjekt KLO4001006)	Kobruvere küla	Looduskaitsealune suur rändrahn (pikkus 6,2, laius 4,2, kõrgus 2,4 m) asub heinamaa peal metsa lähistel. Kivi on kaheks osaks ja rahvajutu järele olevat see lõhenenud välgulöögi tagajärjel. Rahn olevat olnud Kobruvere hiiepaiga ohvrikivi.

Tabel 3. Põhja-Sakala vallas asuvad ajaloolised looduslikud pühapaigad, mis pole üksikobjektina riikliku kaitse all.

Nimetus	Asukoht	Paiga olemus ja seisund
Venevere Hiisaar (pärandkultuuriobjekt 615:HII:001)	Venevere küla	Hiiekoht paikneb Unakvere soos soosaarel Navesti jõe läheduses. Pärimuse põhjal olnud seal Malasti küla hiis, kus käidud ohverdamas. Soosaarel

		kasvanud suured kased ja lepad. Hiljem lõigatud need ära ja seda hakati kutsuma Hiie põlluks. Tänapäeval on mets soosaarel taastunud. Hiiesaar paikneb Maalasti looduskaitsealal.
Pühajärv (Parika Pühajärv)	Kuhjaverre küla	Tegemist on väikese rabajärvega, mille pühadusele viitab järve kohanimi. Pühajärv asub Paprika rabas Paprika looduskaitsealal.
Murru Kärk (Rahvusparkide kohapärimus koht nr 86637)	Sandra küla	Karuskose talust idas Raudna jõe ääres asub Murru kärk, mille kohta on kirja pandud pärimus, et seal oli ohvikivi. Olevat suur kivi, mis keskelt lõhki. Kivi täpne asukoht ja seisukord vajab uuringuid. Piirkond asub Soomaa rahvusparkis.

Põhja-Sakala valla arheoloogiatundlike alade analüüs

Info arheoloogiliste leiukohtade ja uute muististe kohta on ajas pidevalt täienev ja uuenev. Igal aastal avastatakse uusi kohti, mis seni ei olnud teada ning teadmised meie varasema ajaloo kohta muutuvad järjest paremaks. Arheoloogiapärand on ainus allikas, mille kaudu saame teavet aja kohta, mil puudusid kirjalikud allikad, samuti on arheoloogilised allikad oluliseks täienduseks kirjalikele allikatele, st keskaja ja uusaja uurimisele. Mida vanem aeg, seda vähem on meieni jõudnud inimtegevuse jälgi, samuti nõuab erialateadmisi nende ära tundmine.

Kiviaja küttide-kalurite-korilaste asustus koondus peamiselt veekogude (järved, jõed, mererand) kallastele, mistõttu tuleb sellistel aladel kaevetöid tehes arvestada kunagiste elupaikade avastamise võimalusega. Kiviaja asustusjäljed on raskesti ära tuntavad, sest sageli viitavad kunagisele asula- või laagripaigale vaid 1-5 cm suurused töödeldud või töötlemata kivikillud, luutükid ja kergesti purunevad savinõude katkendid. Põhja-Sakala vallas on kiviaegseks asustuseks väga sobivad Navesti jõe kaldad ning lammialadel olevad soosaared.

Kiviaja lõpul alguse saanud viljelusmajanduslikule elulaadile mindi Eestis valdavalt üle pronksiaja jooksul, mil elanikkond muutus järk-järgult suhteliselt paikseks. Pronksi- ja varase rauaaja asustus oli arvatavasti väga hajus, üksiktaluline, ehitised puidust. Sellised rajatised ei jäta maapinda püsivaid jälgi, mistõttu on neid elupaiku väga raske avastada – jälgedeks võivadki olla vaid põlenud kivi- ja savipurid, savinõude killud ja loomaluude tükid.

Rauaaja jooksul asustuspilt muutus, tekkisid suuremad külad koos neid ümbritsevate põlispõldudega. Need külad on sageli kasutusel veel tänapäevalgi, mistõttu toona tekkinud arheoloogiline kultuurikiht pole kuigi hästi säilinud: pidevalt on ehitatud uusi maju, mõne talu mahajätmisel on see põlluks künatud jne. Samas võib kuskil maapõues künnikihi all olla säilinud kunagisi hoonepõhju, koldeasemeid, ära visatud või kaotsi läinud esemeid, kurjade aegade eest maasse peidetud väärtvara. Keskaja ja uusaja jooksul on asustus laienenud, mõisate rajamise käigus on pidanud talud ja külad nii mitmeski paigas nihkuma paremate põllumaade äärealadele.

Inimese elupaikadega on alati tihedalt seotud ka matmispaigad. Matusekombestik on aastatuhandete jooksul olnud väga erinev: oma kodakondseid on maetud eri asendites (siruli, kägaras) maahaudadesse, millest maa peale püsivaid jälgi ei jää; pronksiajast saadik on rajatud ka maapealsete rajatistega kalmeid: kividest (kivikalmed) ja pinnasest (kääpad). Surnuid on nii põletatud, kui ka laibana maetud. Keskajal sai ristiusu vastu võtmisel valdavaks kristlik matusekombestik, kuid püsima jäid külakalmistud – kõiki surnuid ei viidud kihelkonnakirikute juurde kalmistule. Seetõttu on oluline tähele panna vanade külade läheduses olevaid liivaseid künkaid, sest need võivad olla olnud kunagi kasutusel matmispaikadena.

Andmestik

Põhja-Sakala valla arheoloogiatundlike alade prognoos põhineb järgmiste allikate analüüsil: Tartu Ülikooli arheoloogilise ja pärimusliku kohainfo andmebaasis registreeritud teated, hobitsijate otsinguaruannetes edastatud leiufail¹, info külade esmamainimise kohta² ning Maa-ameti geoportaalis kätte saadavad ajaloolised kaardid³. Muinsuskaitseamet teostab järjest ajalooliste looduslike pühapaikade inventuuri, uue info selgudes edastatakse see vallale.

Üks olulisemaid allikaid, kuhu on koondatud info mitte kaitse all olevate arheoloogiliste muististe kohta on Tartu Ülikooli arheoloogilise ja pärimusliku kohainfo andmebaas. Lisaks juba kaitse all olevatele mälestistele on andmebaasis teateid mitmete muinas- ja keskaegsete asulakohtade ning arheoloogiliste leiupaikade, matmispaikade, kirikuasemete ja looduslike pühapaikade kohta. Paljusid kohti pole arheoloogid maastikul jõudnud veel uurida ega piiritleda, seetõttu pole suur osa nendest mälestistest nimekirja jõudnud.

Eesti kohanimeraamatu andmeil on Põhja-Sakala varaseimate külade esmamainimine Liivi sõja järgsest ajast 16. sajandi lõpul või 17. sajandi algusest, mil piirkond oli lühikeste vaheaegadega nii Poola kui Rootsi valduses. Üksikute külade esmamainimine allikates on toimunud 15. sajandi dokumentides, enamasti seoses maade jagamisega. Paljusid külasid on mainitud esmakordselt ka 18., 19. ja 20. sajandil. Arheoloogiapärandi prognoosimisel võetakse arvesse esmajoones külad, mille esmamainimine jääb 15.-17. sajandisse.

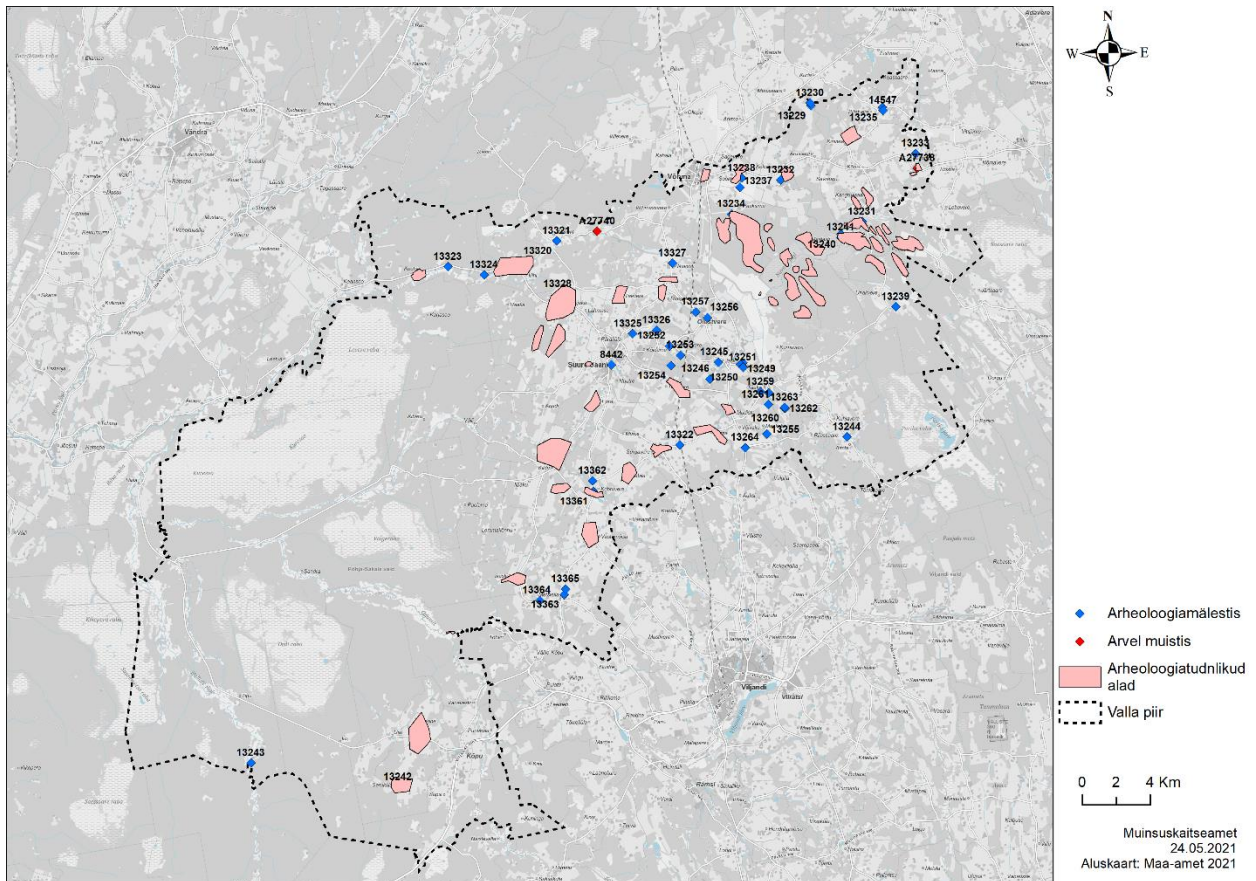
Alates 2011. aastast on Põhja-Sakala vallast Muinsuskaitseametini jõudnud hobitsijate leide, mille hulgas on esemeid või nende katkeid varasest metalliajast kuni uusajani. Lisaks leidudele on arheoloogiapärandi prognoosimise mõttes oluline info ka see, kus hobitsijad otsimas käivad. 1. maist 2019. aastal peavad hobitsijad oma otsingule minekust saatma Muinsuskaitseametile teavituse – otsinguteateid on sellest ajast alates Põhja-Sakala vallast saadetud sadakond.

---

¹ Informatsioon Muinsuskaitseametis

² Eesti kohanimeraamat <https://www.eki.ee/dict/knr/>

³ peamiselt Schmidti Eestimaa / Rückeri Liivimaa aluskaardid (XIX saj. / 1884)

Joonis 2. Põhja-Sakala valla arheoloogiatundlikud alad.

Ülal kirjeldatud andmeid arvesse võttes kanti kaardile 55 suuremat või väiksemat piirkonda (joonis 2), kus muistsete elupaikade, matmiskohtade, tööpaikade (muistsed põllud, rauatootmise ja –töötlemise kohad jms) ja pühapaikade avastamise tõenäosus on suur.

Arheoloogiatundlike alade prognoosist tulenevad ettepanekud üldplaneeringule

Osad arheoloogiamälestised on maa peal nähtavad (kivikalmed, kääpad, linnused jmt), samas kui teisi (nt asulakohad, maa-alused kalmistud jmt) ei ole võimalik pelgalt vaatluse põhjal maastikust eristada. Arheoloogiamälestiste iseloomulikuks tunnuseks on arheoloogiline kultuurikiht, mis maapiirkondades on enamasti äärmiselt õhuke (keskmiselt 10-50 cm) ja asetseb kohe huumuskihi all. Arheoloogiapärand ei sega üldjuhul inimeste igapäevaelu, sest tavapärase tegevuste käigus ei kaevata künnikihist sügavamale, mistõttu ei sattuta ka kohal ladestunud ja tänini säilinud arheoloogilistele kihtidele. Kui aga mõnes paigas kavandatakse suuremat ehitustööd või kaevandamist, siis maastik muutub pöördumatult ja aastasadade jooksul ladestunud pinnasekihid hävivad või pööratakse segamini.

Tuginedes nii kaitsealustele mälestistele, varasemalt teada olevale infole mitte kaitse all olevatest objektidest ning asjaolule, et arheoloogide, hobiotsijate ja koduloohuviliste inimeste tegevus toob igal aastal juurde uut infot arheoloogiliste paikade kohta, mida ei jõuta kaitse alla võtta, tuleb riigil ja kohalikul omavalitsusel arheoloogiapärandi hävimise vältimiseks tagada meetmed selle kaitseks (MuKS § 76 lg 1).

Muinsuskaitseameti poolt tehtava arheoloogiatundlike alade analüüsi abil on võimalik vähendada arheoloogiapärandi hävimise riski ehitustegevust kavandatavates kohtades, kuid

arvestada tuleb sellega, et seni avastamata ja prognoosimata muistised võib välja tulla ka väljaspool mälestisi ja arheoloogiatundlikke alasid. Seetõttu tuleb:

1) KMH kohustusega tegevuste kavandamisel (ka juhul kui KMH nõudest loobutakse) alati eelnevalt Muinsuskaitseametiga kooskõlastada arheoloogilise uuringu läbiviimise vajadus (MuKSi § 31 lg 3);

2) prognoositud arheoloogiatundlikel aladel (45 kohta) tuleb kohalikul omavalitsusel küsida planeeringu või ehitise kavandamisel Muinsuskaitseameti arvamust arheoloogilise uuringu läbiviimise vajaduse kohta, kui:

- **algatatakse detailplaneeringut;**
- **ehitiste alla jääva kaevatava ala pindala on enam kui 500 m².**

Lisaks tuleb nii üldplaneeringus esitatud arheoloogiatundlikel aladel kui ka mujal arheoloogiapärandi avastamisel tagada arheoloogiapärandi kaitseks muinsuskaitseaduses ette nähtud tegevused (vt § 31). Üldplaneeringu kaardil on esitatud arheoloogiatundlikud alad 2021. aasta seisuga, kuhu planeeringu või ehitise kavandamisel tuleb kohalikul omavalitsusel küsida Muinsuskaitseameti arvamust arheoloogilise uuringu läbiviimise vajaduse kohta.

Kuna nimetatud info on ajas täienev, siis edaspidi on kavas arheoloogiatundlike alade ajakohast infot kajastada loodavas Muinsuskaitseameti veebirakenduses.

LISA 1. Põhja-Sakala valla arheoloogiamälestised ning nende kaitse alla võtmise otsused/määrused.

Reg nr	Nimi	Kaitse alla võetud	Otsus/määrus	Kaitse alla võetud 1925-1940
8442	Suure-Jaani kirikuaed ja kalmistu	25.10.1988	Viljandi Rajooni RSN Täitevkomitee otsus nr 289	
13229	Ohvriallikas	31.12.1964	Eesti NSV Ministrite Nõukogu määrus nr 573	1926, reg-kaart
13230	Ohvrikivi	31.12.1964	Eesti NSV Ministrite Nõukogu määrus nr 573	
13231	Kivikalme	16.03.1976	Viljandi Rajooni RSN Täitevkomitee otsus nr 104	
13232	Asulakoht	01.09.1997	"Kultuurimälestiseks tunnistamine" kultuuriministri 01.09.1997 määrus nr. 59, (RTL 1997, 169-171, 954)	
13233	Asulakoht	01.09.1997	"Kultuurimälestiseks tunnistamine" kultuuriministri 01.09.1997 määrus nr. 59, (RTL 1997, 169-171, 954)	
13234	Asulakoht	01.09.1997	"Kultuurimälestiseks tunnistamine" kultuuriministri 01.09.1997 määrus nr. 59, (RTL 1997, 169-171, 954)	
13235	Asulakoht	25.10.1988	Viljandi Rajooni RSN Täitevkomitee otsus nr 289	
13237	Hiiekoht "Hiiesaare"	31.12.1964	Eesti NSV Ministrite Nõukogu määrus nr 573	
13238	Kivikalme	31.12.1964	Eesti NSV Ministrite Nõukogu määrus nr 573	
13239	Kivikalme	31.12.1964	Eesti NSV Ministrite Nõukogu määrus nr 573	
13240	Asulakoht	01.09.1997	"Kultuurimälestiseks tunnistamine" kultuuriministri 01.09.1997 määrus nr. 59, (RTL 1997, 169-171, 954)	
13241	Kivikalme	16.03.1976	Viljandi Rajooni RSN Täitevkomitee otsus nr 104	
13242	Kalmistu	24.09.1990	Viljandi Maakonnavalitsuse määrus nr 340	
13243	Kalmistu	24.09.1990	Viljandi Maakonnavalitsuse määrus nr 340	
13244	Kalmistu	25.10.1988	Viljandi Rajooni RSN Täitevkomitee otsus nr 289	
13245	Asulakoht	25.10.1988	Viljandi Rajooni RSN Täitevkomitee otsus nr 289	
13246	Ohvrikivi	13.02.1979	Viljandi Rajooni RSN Täitevkomitee otsus nr 36	
13247	Asulakoht	14.05.1982	Viljandi Rajooni RSN Täitevkomitee otsus nr 188	
13248	Kultusekivi	13.02.1979	Viljandi Rajooni RSN Täitevkomitee otsus nr 36	
13249	Kultusekivi	13.02.1979	Viljandi Rajooni RSN Täitevkomitee otsus nr 36	
13250	Kultusekivi	13.02.1979	Viljandi Rajooni RSN Täitevkomitee otsus nr 36	
13251	Kultusekivi	13.02.1979	Viljandi Rajooni RSN Täitevkomitee otsus nr 36	
13252	Asulakoht	27.03.1981	Viljandi Rajooni RSN Täitevkomitee otsus nr 113	

13253	Kalmistu "Kalmumägi"	13.02.1979	Viljandi Rajooni RSN Täitevkomitee otsus nr 36	
13254	Sootee	01.09.1997	"Kultuurimälestiseks tunnistamine" kultuuriministri 01.09.1997 määrus nr. 59, (RTL 1997, 169-171, 954)	
13255	Kalmistu "Kabelimägi"	24.09.1990	Viljandi Maakonnavalitsuse määrus nr 340	
13256	Asulakoht	13.02.1979	Viljandi Rajooni RSN Täitevkomitee otsus nr 36	
13257	Asulakoht	25.10.1988	Viljandi Rajooni RSN Täitevkomitee otsus nr 289	
13258	Asulakoht	25.10.1988	Viljandi Rajooni RSN Täitevkomitee otsus nr 289	
13259	Kalmistu "Surnumägi"	27.03.1981	Viljandi Rajooni RSN Täitevkomitee otsus nr 113	
13260	Kultusekivi	31.12.1964	Eesti NSV Ministrite Nõukogu määrus nr 573	
13261	Kultusekivi	24.09.1990	Viljandi Maakonnavalitsuse määrus nr 340	
13262	Ohverdamiskoht "Hiie koht", "Püha hiis"	24.09.1990	Viljandi Maakonnavalitsuse määrus nr 340	
13263	Ohvriallikas	24.09.1990	Viljandi Maakonnavalitsuse määrus nr 340	
13264	Asulakoht	25.10.1988	Viljandi Rajooni RSN Täitevkomitee otsus nr 289	
13320	Kiviaja asulakoht "Jälevere"	01.08.1973	Eesti NSV Ministrite Nõukogu määrus nr 346	
13321	Kivikalme "Kabeliase"	01.08.1973	Eesti NSV Ministrite Nõukogu määrus nr 346	
13322	Kivikalme "Surnumägi"	31.12.1964	Eesti NSV Ministrite Nõukogu määrus nr 573	1926, reg-kaart
13323	Kalmistu	01.08.1973	Eesti NSV Ministrite Nõukogu määrus nr 346	
13324	Kiviaja asulakoht "Lepakose"	01.08.1973	Eesti NSV Ministrite Nõukogu määrus nr 346	
13325	Asulakoht	27.03.1981	Viljandi Rajooni RSN Täitevkomitee otsus nr 113	
13326	Linnus "Lõhavere linnamägi"	31.12.1964	Eesti NSV Ministrite Nõukogu määrus nr 573	1926, reg-kaart
13327	Kultusekivi	31.12.1964	Eesti NSV Ministrite Nõukogu määrus nr 573	
13328	Kalmistu	27.03.1981	Viljandi Rajooni RSN Täitevkomitee otsus nr 113	
13361	Kalmistu "Kadacamägi"	27.03.1981	Viljandi Rajooni RSN Täitevkomitee otsus nr 113	
13362	Kalmistu "Kalmemägi", "Udresemägi"	27.03.1981	Viljandi Rajooni RSN Täitevkomitee otsus nr 113	
13363	Asulakoht	25.10.1988	Viljandi Rajooni RSN Täitevkomitee otsus nr 289	
13364	Kalmistu	31.12.1964	Eesti NSV Ministrite Nõukogu määrus nr 573	1926, reg-kaart
13365	Kalmistu	07.04.1975	Viljandi Rajooni RSN Täitevkomitee otsus nr 72	
14547	Pilistvere kirikuaed. 13.-20.saj.			

Lisa. Maakasutusega seotud soovitud tegevused mälestistel ja meetmed maakasutuse negatiivse mõju leevendamiseks.

ARHEOLOOGIAMÄLESTISED		TEGEVUSED	ASUKOHT MAASTIKUL					SOOSAAR/RABA	VEEKOGU
LIIK	TÜÜP		METS	ROHUMAA	PÕLLUMAA	ÕUEALA			
KINDLUSTATUD KOHAD	LINNUS / KINDLUSTATUD ASULA/KESKAEGNE LINNUS	SOOVITAVAD, SOBILIKUD, VAJALIKUD	Üldjuhul kogukondlik pärandipaik, sobib kultuuri- ja loodusturismi objektiks; maa senisel sihtotstarbelisel kasutamisel arheoloogilisi väärtusi säilitavate erisustega arvestamine. Keskaegsete linnuste puhul maapinnal nähtavate müüride konserveerimine; puude ja põõsaste kasvu piiramine, võimalusel vähemalt üks kord aastas niitmine; olemasolevate jalgradade ja linnusele juurdepääsu tagavate treppide korrashoid, infotahvlite paigaldamine ja korrashoid, vajadusel tegevuskava koostamine.						
		MEETMED MAAKASUTUSE NEGATIIVSE MÕJU LEEVENdamISEKS	Töödel maapinna mitte kahjustamine (sh raietööd, metsamaa ettevalmistus jms); Mootorsõidukite juurdepääsu piiramine. Rekonstruktsioone, vaateid segavaid väikevorme või ehitisi linnusele ja selle põhivaatesuundadesse mitte kavandamine.						
	PELGUPAIK	SOOVITAVAD, SOBILIKUD, VAJALIKUD	Sobib kultuuri- ja loodusturismi objektiks; maa senisel sihtotstarbelisel kasutamisel arheoloogilisi väärtusi säilitavate erisustega arvestamine; olemasolevate jalgradade korrashoid, infotahvlite paigaldamine ja korrashoid					Sobib kultuuri- ja loodusturismi objektiks; maa senine sihtotstarbeline kasutamine, sh väärtusi säilitavate erisustega arvestamine; olemasolevate jalgradade korrashoid, infotahvlite paigaldamine ja korrashoid	
		MEETMED MAAKASUTUSE NEGATIIVSE MÕJU LEEVENdamISEKS	Olemasoleva keskkonna säilitamine; mootorsõidukite juurdepääsu piiramine.					Olemasoleva keskkonna säilitamine; mootorsõidukite juurdepääsu piiramine.	
ELUPAIGAD	ASULAKOHT	SOOVITAVAD, SOBILIKUD, VAJALIKUD	Maa senisel sihtotstarbelisel kasutamisel arheoloogilisi väärtusi säilitavate erisustega arvestamine, otsene hooldusvajadus puudub	maa senisel sihtotstarbelisel kasutamisel arheoloogilisi väärtusi säilitavate erisustega arvestamine, otsene hooldusvajadus puudub; võib kasutada rohusööjate karjamaana	maa senisel sihtotstarbelisel kasutamisel arheoloogilisi väärtusi säilitavate erisustega arvestamine, otsene hooldusvajadus puudub	maa senisel sihtotstarbelisel kasutamisel arheoloogilisi väärtusi säilitavate erisustega arvestamine, otsene hooldusvajadus puudub; külplatsina kasutamine;			
		MEETMED MAAKASUTUSE NEGATIIVSE MÕJU LEEVENdamISEKS	Töödel maapinna mitte kahjustamine (sh raietööd, metsamaa ettevalmistus jms)	Võib kasutada rohusööjate karjamaana	Tavapärasest künnikihist (20-30 cm) sügavamale minevate maaharimisviiside mitte kasutamine	Kui on vajadus uute ehitiste rajamiseks, tuleb kaevetööde alal tagada uuring.			
	KIVIAJA ASULAKOHT	SOOVITAVAD, SOBILIKUD, VAJALIKUD	Sobib kultuuri- ja loodusturismi objektiks; maa senisel sihtotstarbelisel kasutamisel arheoloogilisi väärtusi säilitavate erisustega arvestamine, otsene hooldusvajadus puudub; infotahvlite paigaldamine ja korrashoid.						
		MEETMED MAAKASUTUSE NEGATIIVSE MÕJU LEEVENdamISEKS	Töödel maapinna mitte kahjustamine (sh raietööd, metsamaa ettevalmistus jms) Ehitisi mitte kavandada.		Tavapärasest künnikihist (20-30 cm) sügavamale minevaid maaharimisviise mitte kasutada. Ehitisi mitte kavandada.	Üldjuhul uusi ehitisi mitte kavandada. Kui on vajadus uute ehitiste rajamiseks, tuleb kaevetööde alal tagada uuring.	Tegevusi mitte kavandada, olemasoleva keskkonna säilitamine	Mitte teostada süvendustöid	
	JÄRVEASULA	MEETMED MAAKASUTUSE NEGATIIVSE MÕJU LEEVENdamISEKS						Mitte teostada süvendustöid	
MATMISPAIGAD	KIVIKALME / KÄÄBAS / KALMEVÄLI	SOOVITAVAD, SOBILIKUD, VAJALIKUD	Sobib kultuuri- ja loodusturismi objektiks; mälestisi ümbritseva maa senisel sihtotstarbelisel kasutamisel arheoloogilisi väärtusi säilitavate erisustega arvestamine; üldjuhul (kui tegemist pole kompleksmälestisega koos loodusliku pühapaigaga; märgitud tabelis eraldi) regulaarsed hooldusraied ja võsa kasvamise piiramine; soovitud on poollooduslike koosluste taastamine; hoolduse tagamiseks võib kivi kalmete / kääbaste piirkondi kasutada väiksemate rohusööjate karjamaana; infotahvlite paigaldamine ja korrashoid, olemasolevate radade korrashoid						

		MEETMED MAAKASUTUSE NEGATIIVSE MÕJU LEEVENdamISEKS	Töödel maapinna mitte kahjustamine (sh raietööd, metsamaa ettevalmistus jms); tormimurdu põhjustavate tingimuste ära hoidmata. Ehitisi mitte kavandada.		Kivikalmete / kääbaste alal on maaharimine keelatud. Vähemalt 5 m mälestise välispiirist mitte künda. Põllutööde käigus kalme / kääpa kõrvale kive, pinnast, risu mitte kuhjata. Juba kuhjatud põllukivid võib eemaldada kaasates arheoloogi.	Uusi rajatise mälestise alale mitte kavandada		
KALMISTU	SOOVITAVAD, SOBILIKUD, VAJALIKUD		Üldjuhul kogukondlik pärandipaik, sobib kultuuri- ja loodusturismi objektiks; maa senisel sihtotstarbelisel kasutamisel arheoloogilisi väärtusi säilitavate erisustega arvestamine; kui tegemist pole kompleksmälestisega koos loodusliku pühapaigaga võib teha hooldusraieid ja võsa kasvu piirata, võib kasutada rohusööjate karjamaana		Kavandada kündmise lõpetamist ja kalmistu ala püsirohumaaks või metsamaaks kujundamist, et vältida seni säilinud inimjäänuste ja hauapanuste edasist lõhkumist ja pinnase erodeerumist.	Maa senisel sihtotstarbelisel kasutamisel arheoloogilisi väärtusi säilitavate erisustega arvestamine		
	MEETMED MAAKASUTUSE NEGATIIVSE MÕJU LEEVENdamISEKS	Uuendusraieid mälestise alal mitte kavandada, et tagada võimalikult vähene sekkumine ja kalmistu säilimine väljakujunenud metsases keskkonnas, hooldusraiet võib teha määral, mis ei kahjusta maapinda ja väljakujunenud miljööd.	Töödel maapinna mitte kahjustamine; Ehitisi mitte kavandada.		Tavapärasest künnikihist (20-30 cm) sügavamale minevaid maaharimisviise mitte kasutada. Ehitisi mitte kavandada.	Üldjuhul uusi ehitisi mitte kavandada. Kui on vajadus uute ehitiste rajamiseks, tuleb kaevetööde alal tagada uuring.		

ARHEOLOOGIAMÄLESTISED		TEGEVUSED	ASUKOHT MAASTIKUL				
LIIK	TÜÜP		METS	ROHUMAA	PÕLLUMAA	ÕUEALA	SOOSAAR/RABA
PÜHAPAIGAD	AJALOOISED LOODUSLIKUD PÜHAPAIGAD (OHVRIKIVID, -ALLIKAD, HIEKOHAD)	SOOVITAVAD, SOBILIKUD, VAJALIKUD	Võimalikult vähene inimsekkumine; traditsioonilise kasutuse tagamine; üldjuhul sobib kultuuri- ja loodusturismi objektiks; olemasolevate jalgradade korrashoid, infotahvlite paigaldamine ja korrashoid; heina, põllu- ja karjamaadel paikneva looduslike pühapaikade hoolduseks sobib kõige paremini karjatamine ja niitmine; sobib vähene võsa piiramine, et parandada mälestise küllastavust; künnipõllu all olevate looduslike pühapaikade alal on soovitatav kavandada kündmise lõpetamist ja ala püsirohumaaks või metsamaaks kujundamist				
		MEETMED MAAKASUTUSE NEGATIIVSE MÕJU LEEVENDAMISEKS	Metsase keskkonna säilitamine; ajalooliste teede mahu ja kulgemis säilitamine, uute kraavide vm rajatiste planeerimise vältimine.	Ajalooliste teede mahu ja kulgemis säilitamine, uute kraavide vm rajatiste planeerimise vältimine.	Tavapärasest künnikihist (20-30 cm) sügavamale minevaid maaharimisviise mitte kasutada. Ehitisi mitte kavandada.	Üldjuhul uusi ehitisi mitte kavandada	Metsase keskkonna säilitamine; ajalooliste teede mahu ja kulgemis säilitamine, uute kraavide vm rajatiste planeerimise vältimine.
	SOOVITAVAD, SOBILIKUD, VAJALIKUD	Sobib kultuuri- ja loodusturismi objektiks; maa senisel sihtotstarbelisel kasutamisel arheoloogilisi väärtusi säilitavate erisustega arvestamine; infotahvlite paigaldamine ja korrashoid; mälestiseni viivate teede korrashoid.					
	MEETMED MAAKASUTUSE NEGATIIVSE MÕJU LEEVENDAMISEKS	Piirata puude ja põõsaste kasvu vahetult kivi läheduses, et vältida juurtest tingitud lõhkumist, huumuse kuhjumist kivile ning vaadeldavuse kadumist	Künnitegevus suunata mälestisest minimaalselt 5 m kaugusele; piirata puude ja põõsaste kasvu vahetult kivi läheduses, et vältida juurtest tingitud lõhkumist, huumuse kuhjumist kivile ning vaadeldavuse kadumist; Põllutööde käigus kultusekivi juurde põllukive, pinnast jm risu mitte kuhjata. Juba kuhjatud põllukivid võib eemaldada kaasates arheoloogi.	Piirata puude ja põõsaste kasvu vahetult kivi läheduses, et vältida juurtest tingitud lõhkumist, huumuse kuhjumist kivile ning vaadeldavuse kadumist			
TÖÖ- JA SUHTLUSPAIGAD	SADAMAKOHT / RAUASULATUSKOHT / MUISTSED PÕLLUD	SOOVITAVAD, SOBILIKUD, VAJALIKUD	Maa senisel sihtotstarbelisel kasutamisel arheoloogilisi väärtusi säilitavate erisustega arvestamine, otsene hooldusvajadus puudub				
		MEETMED MAAKASUTUSE NEGATIIVSE MÕJU LEEVENDAMISEKS			Tavapärasest künnikihist (20-30 cm) sügavamale minevaid maaharimisviise mitte kasutada. Ehitisi mitte kavandada.	Üldjuhul uusi ehitisi mitte kavandada. Kui on vajadus uute ehitiste rajamiseks, tuleb kaevetööde alal tagada uuring.	
	SOOVITAVAD, SOBILIKUD, VAJALIKUD	Maa senisel sihtotstarbelisel kasutamisel arheoloogilisi väärtusi säilitavate erisustega arvestamine, otsene hooldusvajadus puudub					
	MUISTNE TEE / PAKKTEE	MEETMED MAAKASUTUSE NEGATIIVSE MÕJU LEEVENDAMISEKS	Töid tehes ei tohi maapinda kahjustada. Ehitisi ja uusi turbakaevandusi mitte kavandada. Veerežiimi mitte muuta, et orgaanilise materjali säilimiseks vajalik keskkond oleks tagatud.				